

**Filozofická fakulta Univerzity Palackého
V Olomouci**

KATEDRA SLAVISTIKY

SEKCE UKRAJINISTIKY

**MILOSTNÁ TÉMATIKA V DRAMATECH
MYCHAJLA STARYCKÉHO**

(bakalářská práce)

Vypracovala: Hana Havlíková

Školitel: Mgr. Radana Merzová

Olomouc 2010

Velmi děkuji Mgr. Radaně Merzové za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní bakalářské práce poskytla. Za její trpělivost, ochotu a podporu, kterou projevila. Také bych chtěla poděkovat pracovníkům Národní knihovny České republiky v Praze za jejich přátelský přístup a pomoc při hledání potřebného materiálu.

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité
prameny.

V Olomouci, 10. 5. 2010

OBSAH

ÚVOD.....	6
1. SEZNÁMENÍ S AUTOREM	8
1.1. Úvod o autorovi.....	8
1.2. Popis doby	9
1.3. Životopis autora.....	12
1.3.1. Dětství.....	12
1.3.2. Studia	13
1.3.3. Počátky vlastní tvorby	14
1.3.4. Rozvoj tvorby	15
1.3.5. Divadlo	16
1.3.6. Poslední období života	19
2. BÁSNICKÁ TVORBA	20
2.1. Úvod	20
2.2. Překladatelská činnost	20
2.3. Vlastní tvorba	21
2.3.1. Poezie se sociálními motivy	23
2.3.2. Patriotické básně.....	24
2.3.3. Oslavné básně.....	25
2.3.4. Protest proti carizmu.....	26
2.3.5. Intimní lyrika	27
3. PRÓZA	29
3.1. Úvod	29
3.2. Překladatelská činnost	29
3.3. Vlastní tvorba	29
4. DRAMA	32
4.1. Úvod	32
4.2. Překlad „Hamleta“	32
4.3. Inscenace prózy a přepracování divadelních her	33
4.3.1. Inscenace prózy	33
4.3.2. Přepracování námětů	34
4.4. Vlastní tvorba	35
4.4.1. Tématika - ukrajinské vesnice	35
4.4.2. Tématika - život ukrajinské inteligence.....	37
4.4.3. Tématika – historie Ukrajiny.....	37
5. MILOSTNÁ TÉMATIKA V DRAMATECH STARYCKÉHO.....	40
5.1. Úvod	40
5.2. Rozbor dramatu „Не судилось“ (Ne sudylos – „Nebylo souzeno“)......	40
5.2.1. Základní informace o hře.....	40
5.2.2. Rozbor dramatu	41
5.2.3. Shrnutí	51
5.2.4. Jazyk hry.....	51
5.2.5. Zajímavosti	52

5.3. Rozbor dramatu „За двома зайцями“ (Za dvoma zajcjami – „Za dvěma zajíci“)	52
.....	52
5.3.1. Základní informace o hře.....	52
5.3.2. Rozbor dramatu	53
5.3.3. Shrnutí	67
5.3.4. Jazyk dramatu	68
5.3.5. Zajímavosti	69
5.4. Porovnání dramát.....	70
ZÁVĚR.....	71
РЕЗЮМЕ	72
ANOTACE	77
BIBLIOGRAFIE	78
POZNÁMKOVÝ APARÁT	80
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA.....	86

ÚVOD

Ve své práci se budu zabývat milostnou tematikou v dramatech významného ukrajinského spisovatele Mychajla Staryckého, který je představitelem ukrajinské literatury druhé poloviny 19. století – počátku 20. století. Staryckyj byl významným básníkem, prozaikem a obzvláště dramatikem. Je pokládán za „otce“ moderního ukrajinského divadla a řadí se tak mezi nejvýznamnější umělce ukrajinské literatury.

Důvod, proč se chci zabývat dramatem je ten, že právě drama je mi ze všech literárních druhů nejbližší. Co je to vlastně drama? Drama je literární druh založený na monolozích a dialozích postav. Existují dramatické žánry jako například komedie, tragédie, melodrama apod. Drama si můžeme přečíst nejdříve v knižní podobě a potom jej můžeme shlédnout na jevišti, a tyto dvě ztvárnění můžeme porovnat. Drama v knižní podobě může mít naprosto jinou podobu než drama hrané přímo na jevišti. Postavy v hrané divadelní hře získávají konkrétní tváře herců, zatímco pokud drama čteme, máme o jednotlivých hrdinech svou vlastní představu. Důvod, proč se chci zabývat právě milostnou tematikou je ten, že bych se chtěla zaměřit na to, jak je autor schopen vyjádřit pomocí milostných vztahů problematiku tehdejší společnosti, co všechno dokáže na pozadí intimního vztahu dvou lidí zobrazit.

Má bakalářská práce bude mít dvě části – a to teoretickou a praktickou. V teoretické části bych se chtěla zaměřit na autora samotného, na jeho životopis, na události a umělce, kteří ovlivnili jeho tvorbu. Dále bych chtěla zpracovat charakteristiku jeho tvorby, zaměřit se na jeho poezii, prózu a především drama. Ráda bych se zaměřila na to, jakým tématům se věnuje a také bych ve své práci ráda uvedla úryvky básní, prózy i dramát, abych zdůraznila jeho velice důležité postavení v ukrajinské literatuře. Také bych se chtěla pokusit některé úryvky přeložit do českého jazyka, abych jeho tvorbu přiblížila také českému čtenáři.

V praktické části se zaměřím na rozbor milostné tematiky ve Staryckého dramatech. Pro svou analýzu jsem si vybrala dvě dramata, a to: „*Не судилось*“ (Ne sudylos – „Nebylo souzeno“) a „*За двома зайцями*“ (Za dvoma zajcjamy – „Za dvěma zajíci“). Dramata podrobně rozeberu a budu se věnovat především milostným vztahům, které vznikají mezi jednotlivými postavami uvedených her. Každý z těchto vztahů se pokusím zanalyzovat a názorně jej ukáži na úryvcích použitých z již zmiňovaných

dramat. Tyto úryvky se opět pokusím přeložit, abych i tuto tvorbu Staryckého přiblížila českému čtenáři. Na konci praktické části své práce tato dvě dramata porovnáám, pokusím se shrnout stejné prvky a rozdíly, které se v dramatech nacházejí.

Vzhledem k tomu, že má práce bude obsahovat ukrajinské termíny, tento problém vyřeším následujícím způsobem: uvedu originální znění, poté do závorky pomocí transliterace název přepíši a za pomlčku napíši překlad, buďto vlastní a nebo ten, který se nachází již v českém překladu.

Termíny, které by čtenáři nemusely být známy, budou očíslovány a pod daným číslem vysvětleny v Poznámkovém aparátu, který bude součástí této práce.

Pro ilustraci, aby si čtenář dovedl představit tváře některých zmíněných významných umělců, události a díla, bych chtěla zpravovat obrázkovou přílohu, která dané věci čtenáři přiblíží. Tyto ilustrace budou zobrazeny v Obrazové příloze, která bude nedílnou součástí této práce.

1. SEZNÁMENÍ S AUTOREM

1.1. Úvod o autorovi

Mychajlo Staryckyj je představitelem druhé poloviny 19. století – počátku 20. století. Vešel do ukrajinské literatury jako překladatel, zakladatel a vydavatel almanachu¹ „Rada“², je jedním z nejvýznamnějších koryfejí³ ukrajinského divadla, organizátor, ředitel a režisér prvního ukrajinského profesionálního divadelního souboru. Autor obohatil repertoár národního divadla a byl zakladatelem ukrajinského historicko - dobrodružného románu. Za čtyřicet let své literární a divadelní činnosti (1864 – 1904) se zařadil mezi nejpřednější a nejvýznamnější umělce na Ukrajině.

Tvorba Staryckého má především demokratický charakter. Jedním ze základních znaků jeho tvorby je láska nejen k Ukrajincům, ale i k jiným národům, touha po lidské svobodě a štěstí. Ve svých dílech se obává o osud ukrajinského lidu, zároveň však cítí ruský národ i jiné slovanské národy, které vidí jako své bratry a které vyzývá ke společnému boji proti nepřátelům. Staryckyj se ve své tvorbě snaží poukázat na přátelství mezi Rusy a Ukrajinci, kteří mají podobný jazyk, kulturu i historii. O tvorbě Staryckého bylo napsáno mnoho kritiky jak po jeho smrti, tak i během jeho života. Ukrajínští buržoazní nacionalisté kritizovali v jeho dílech jeho demokratické zaměření, tvrdili, že autor nestojí na straně ukrajinského národa. Snažili se zničit autorovo postavení v ukrajinské literatuře, kritizovali, že jeho tvorba je pod vlivem Ševčenka (viz obr. 8) a ruských demokratů. Proti jejich tvrzení vystoupil I. Franko⁴ (viz obr. 9), který se ve svém díle „Михайло Петрович Старицький“ („Mychajlo Petrovyč Staryckyj“) poprvé opravdu profesionálně postavil ke tvorbě Staryckého, ocenil jeho tvorbu a poukázal na významné místo Staryckého v ukrajinské literatuře.

Jak již bylo zmíněno, Staryckého tvorba byla námětem pro mnoho kritik. Mohli bychom jmenovat například:

- **Franko-** „М. П. Старицький“, ЛНВ, кн. V — VII. Л. 1902 („M. P. Staryckyj“)
- **Sokyrko** -. „М. П. Старицький. Критико-біографічний нарис“. К. 1960 (M. P. Staryckyj. Krytyko – biohrafičnyj narys“)

- **Sokyrko** – „М. П. Старицький“, ж. „Літературна критика“, ч. 11 — 12. К. 1940 („М. P. Staryckyj“)
- a další

Život a tvorba Staryckého nebyly do říjnové revoluce⁵, která se odehrála v roce 1917, až tak známé široké veřejnosti. O Staryckém se ve školách začalo učit teprve po revoluci. Sovětský svaz⁶ vydával autorovy knihy, jeho hry se dále hrály v národních divadlech. V roce 1940 uběhlo sto let od autorova narození, což bylo připomenuto v tisku, kde se objevily různé články o autorově životě a jeho činnosti.

Tvorba Staryckého je také jednou z částí knihy „Історія української літератури“ („Istorija ukrajinskoji literatury“ - том I, Вид-во АН УРСР, К., 1954:409 – 424). Práce obsahuje kritický náhled na život a činnost významného spisovatele a dramaturga. Tohle dílo je prvním pokusem o vytvoření monografického⁷ výzkumu tvorby Staryckého.

1.2. Popis doby

Doba, ve které Staryckyj tvořil, byla dobou silných sociálních rozporů. Ukrajinská kultura se rozvíjela ve velice nepříznivých a těžkých podmínkách, v dobách ponižujících zákazů a útisků ruského carizmu.

V historii osvobozenického hnutí východní Ukrajiny, která v té době patřila carskému Rusku, a západní Ukrajiny (skládající se z Haliče, Bukoviny a Zakarpatské oblasti), která patřila Rakousku – Uhersku, je charakteristická celá řada procesů, které byly ovlivněny ekonomickými, politickými a kulturními podmínkami.

V roce 1848 došlo v Rakousku k revoluci, což zapříčinilo zrušení nevolnictví ve střední Evropě. V roce 1861 se odehrály na území carského Ruska vesnické nepokoje, které způsobily zrušení nevolnictví ve východní Evropě. V té době se na celé Ukrajině začal rozvíjet kapitalismus⁸. S likvidací feudálního⁹ systému došlo k zásadním změnám. Z Ruska se stala buržoazní monarchie, ze statkářů se začali stávat měšťané, kteří zakládali lihovary, cukrovary apod. Buržoazie¹⁰ se snažila ovládnout celý národ. Velice těžké postavení pracujícího lidu na Ukrajině, mezi které patřili rolníci, dělníci, drobní

řemeslníci a lidé nižší třídy, bylo způsobeno nejen rozvojem kapitalismu, ale také pozvolným ustupováním zbytků feudálního systému.

Podobná situace se odehrávala na západní Ukrajině. Nevolnictví tam bylo zrušeno už v roce 1848, ale na vesnicích se silně drželo ještě několik desetiletí.

Společně s formováním ukrajinské buržoazie byla vytvořena i dělnická třída. Velice rychle se rozvíjel kamenouhelný, železorný, kovoobráběcí a strojírenský průmysl a došlo také k rozvoji železničních sítí.

Špatné životní podmínky na západní i na východní Ukrajině v 70tých až 90tých letech 19. století způsobily osvobozenecké hnutí pracujících. V 50tých až 60tých letech 19. století na východní Ukrajině a v Rusku vzniklo revoluční národnictví, které bojovalo za zájmy národa. V osvobozeneckém hnutí, které se odehrálo v druhé polovině 60tých a 70tých let 19. století revoluční národníci zaujímali hlavní postavení.

Po celé Ukrajině se lidé spojovali do různých společenství, šířili mezi vesnickými obyvateli a mezi dělníky zakázanou literaturu, především díla Ševčenka¹³ vyzývaly obyvatele, aby vyčkávali na ten správný okamžik, kdy nastane celonárodní povstání proti absolutismu.

Kruté pronásledování ukrajinské kultury, umění a literatury, které bylo zaznamenáno v oběžníku ministra vnitřních záležitostí Valujeva¹⁴ (viz obr. 10) z roku 1863, který se nazýval Валуєвський циркуляр (Valujevský oběžník¹⁵) a poté v přísném carském dekretu z roku 1876 nazvaném Емський указ (Emský dekret¹⁶) a také v pokynech z roku 1881, probouzelo v ukrajinském národu odpor.

Docházelo k zatýkání a uvěznování povstalců, někteří účastníci osvobozeneckého hnutí přestali věřit ve vítězství, odcházeli z revolučního boje a někteří z nich se dokonce přidali k nepříteli a stali se tak zrádci svého vlastního národa.

Velmi důležitou roli v 70tých a 90tých letech 19. století na Ukrajině hrály tzv. „Hromady“, což byly liberálně - buržoazní organizace ukrajinské inteligence. Jejich hlavním úkolem byla kulturní a vzdělávací činnost, jejímž cílem bylo posílit národní uvědomění. Hromady byly zakládány v Kyjevě, Poltavě, Charkově, Černihově, Oděse a v dalších městech východní Ukrajiny. Jejich představitelé učili v nedělních školách, sbírali folklorní a etnické materiály, vydávali vědecké knihy apod. Mezi představiteli Hromad patřily velice významné osobnosti jako například Drahomanov¹⁷, Staryckyj,

Lysenko¹⁸ (viz obr. 11) apod. Staryckyj a Lysenko byli pokračovateli tradice Ševčenka a zároveň byli zastánci myšlenek I. Franka.

V roce 1876, kdy byl vydán „Emský dekret“, byla veškerá činnost Hromad zakázána. Začalo pronásledování jejich představitelů, někteří, jako například Drahomanov (viz obr. 12), raději emigrovali do zahraničí. Staryckyj v letech 1878 – 1879 také emigroval a žil krátce v zahraničí. V roce 1880 se vrátil zpět do rodné země a s novou energií pokračoval ve své literární a kulturní činnosti.

V letech 1870 až 1884 došlo na Ukrajině k více než čtyřiceti stávkám. Stávkovali dělníci v Charkově, Mykolajevě, Oděse, Juzivci (dnešním Doněcku) a v dalších městech. V 80tých letech a počátkem 90tých let došlo k dalším několika velkým stávkám pracujícího lidu v dolech, cukrovarech, v továrnách apod.

Významnou osobností druhé poloviny 19. století byl I. Franko, který sehrál významnou roli v rozvoji národního uvědomění. Franko byl stoupencem marxismu¹⁹, poznal jeho blahodárny vliv a rozšířil ideu socialismu²⁰ mezi pracující lid. Marxistického učení se hodně projevilo i v jeho literární tvorbě. Franko toužil po štěstí a po dobrých životních podmínkách národa. Stál v popředí spolu s velkými revolucionáři jako byl například Černyševskij²¹ (viz obr. 13), Dobroljubov²² (viz obr. 14) a Ševčenko.

V 80tých letech 19. století přišla první plejáda následovníků Franka, mezi které patřili spisovatelé: N. Kobrynská²³ (viz obr. 15), J. Jarošinská²⁴, O. Makovej²⁵. V 90tých letech potom přišla druhá plejáda: O. Kobyljanská²⁶ (viz obr. 16), V. Stefanyk²⁷ (viz obr. 4), A. Krymskyj²⁸, M. Kocjubynskyj²⁹ (viz obr. 4), Lesja Ukrajinka³⁰ (viz obr. 4), v jejichž dílech můžeme vidět právě tradice Ševčenka a Franka.

V roce 1868 vznikl ve Lvově kulturně – vzdělávací spolek s názvem „Prosvita“, jehož cílem bylo šířit vzdělání a posílit národní uvědomění. Tento spolek zakládal knihovny, čítárny, pěvecké a divadelní kroužky, vydával noviny, žurnály, kalendáře, učebnice apod.

V roce 1873 vznikl ve Lvově „Літературне товариство ім. Т. Г. Шевченка“ („Literární Ševčenkův spolek“), jehož cílem bylo šířit vzdělání, vědu a kulturu. V roce 1893 byl spolek reorganizován a přejmenován na „Наукове товариство ім. Шевченка“ („Vědecký Ševčenkův spolek“), jež měl tři sekce: filologickou, historicko – filozofickou a matematicko – přírodní. Filologickou sekci v té době vedl I. Franko.

V 70tých a 90tých letech sehrály významnou roli univerzity v Kyjevě, Charkově, Oděse, Lvově a v Černivcích, dále pak střední školy a gymnázia. Právě tady se šířila myšlenka svobody a protestu proti sociálnímu a národnímu útisku. Ze studentů těchto škol se stávali aktivní účastníci osvobozeneckého hnutí, významné osobnosti kultury, umění a literatury.

Ukrajinská literatura druhé poloviny 19. století se rozvíjela i přes veškeré zákazy a útlaky, kterým byla podrobena. Byla neustále obohacována nejen poetickými díly, ale i prózou, dramatem, překlady mnoha světových spisovatelů. M. Staryckyj, P. Hrabovskij³¹, I. Franko a celá řada jiných ukrajinských spisovatelů úspěšně pracovali a šířili tak naději na zachování vlastního jazyka a kultury.

1.3. Životopis autora

1.3.1. Dětství

Staryckyj se narodil 14. prosince (v některých publikacích uvedený 2. prosinec) 1840 ve vesnici Kliščynci v Zolotoniskym okrese na Poltavsku (viz obr. 17) v chudé šlechtické rodině. Otec, Petro Ivanovyč, rotmistr ve výslužbě, zemřel, když bylo chlapci 8 let. Podle vzpomínek Staryckého (z díla „Zo mly mynuloho“) chlapec otce téměř neznal .

Matka, Anastasija Zacharivna, pocházela z rodiny Lysenků, jež byla proslulá jak na Poltavsku, tak i za jejími hranicemi. Byli to potomci zámožných kozáků z časů Bohdana Chmelnického. Mychajlo prožil své dětství v rodině Lysenků (viz obr. 6). Vychovával ho jeho dědeček, velice vzdělaný člověk. Ze začátku chlapce vyučoval d'ák¹¹, později bursák¹². Zanedlouho však zemřel chlapcův dědeček, potom sestra a dva bratři. Matka a babička se tak samy ujaly učení malého Mychajla. Matka ho učila aritmetiku, geografii a náboženství, babička cizí jazyky a hudbu.

Malý Mychajlo se přátelil s vesnickými dětmi, se kterými trávil čas hraním různých her. Přátelství s vesnickými dětmi ovlivnilo jeho vlastní charakter. Svě dětství a mládí prožil ještě za časů nevolnictví. Jak od své chůvy, která byla nevolnicí, tak i od vesnických žen, které často navštěvovaly Staryckého matku a babičku, slýchal o

krutosti panstva a na vlastní oči vídal těžké postavení nevolníků, což na něj mělo obrovský vliv nejen jako na člověka, kdy cítil nenávisť k panstvu a s nevolníky soucítit, ale i na jeho tvorbu, ve které se těmito tématy zabýval.

1.3.2. Studia

V roce 1851 Mychajlo začal studovat na poltavském gymnáziu, které patřilo v té době mezi jedny z lepších středních škol na Ukrajině. V roce 1852 jeho matka zemřela. Mychajlo se tak stal sirotkem. Vyrůstal v rodině pěstouna – bratrance matky V. R. Lysenka, který byl otcem významného ukrajinského skladatele Mykoly Lysenka. Stryckyj a Lysenko se stali nerozlučnými přáteli a zůstali jimi až do konce života.

Stryckyj úspěšně studoval na gymnáziu a ve volném čase hodně četl, začal psát verše pod vlivem poezie Puškina³² (viz obr. 18) a Lermontova³³ (viz obr. 19), čímž na sebe strhnul pozornost učitelů. Stryckyj také často navštěvoval divadlo. Nejvíce na něj zapůsobila, podle jeho vlastních slov, divadelní hra : „Наталка Полтавка“ („Natalka Poltavka“), „Москаль-чарівник“ („Moskal – Čarivnyk“) od Kotlajarevského³⁴ a „Сватання на Гончарівці“ („Svataňja na Hončarivci – „Námluvy na Hončarivci“) od Kvitka – Osnovjanenka³⁵.

V průběhu čtvrtého a pátého ročníku na gymnáziu se Stryckyj seznámil s ukrajinskou uměleckou literaturou, zejména se Ševčenkem. Ještě z dětství znal ukrajinský jazyk a národní písně a zamiloval si je, právě proto mu byla Ševčenkova poezie tak blízká.

V roce 1858 Stryckyj ukončil poltavské gymnázium. V témže roce společně s Lysenkem nastoupili na univerzitu v Charkově a později v roce 1860 přestoupili na Kyjevskou univerzitu, kde Stryckyj ze začátku studoval na fyziko - matematické fakultě a později přestoupil na právnickou fakultu.

Zpočátku se Stryckyj s Lysenkem věnovali naplno studentskému životu. V té době byla země na cestě ke kapitalismu. Projevila se bezmoc feudálního systému Ruského impéria a začaly, především na Ukrajině, vesnické nepokoje. Docházelo k revolucím. Situace byla nevyzpytatelná, nikdo nevěděl, co přinese zítřek.

Na Ukrajině se pod vlivem revolučně - demokratických idejí Černyševského, Dobroljubova, a Ševčenka rozvíjelo a sílilo demokratické hnutí. V Kyjevě, Charkově,

Poltavě a v dalších městech vznikaly revoluční organizace a společně s nimi buržoazní, liberální a kulturně - vzdělávací spolky ukrajinské inteligence, takzvané „Hromady“³⁶. Otevíralo se mnoho nedělních škol, národních knihoven apod.

Tou dobou Staryckyj navštěvoval studentské srazy a schůzky, na kterých se diskutovalo o sociálních a národních problémech, aktivně pracoval v nedělních školách i v národních knihovnách, účastnil se boje divadelních, etnografických, pěveckých kroužků, dokonce se začleňoval do činnosti Kyjevské Hromady³⁷, jejímž významným představitelem byl Mychajlo Petrovyč Drahomanov.

V té době na Ukrajině a v Rusku docházelo k revolučně - demokratickým hnutím. V letech 1859 – 1861 se odehrávaly vesnické nepokoje především na Pravobřežní Ukrajině, v Poltavské, Charkovské a Černihovské oblasti. Účastníci revoluce bojovali za zničení národnostního útisku a nevolnictví.

1.3.3. Počátky vlastní tvorby

Na konci roku 1861 Staryckyj opustil studia a vrátil se do rodné vesnice, aby spravoval dědictví po otci. 12. listopadu 1862 se oženil se sestrou skladatele M. Lysenka – se Sofií Vitalijivnou (viz obr. 7). Tento sňatek ještě více posílil přátelství mezi Staryckým a Lysenkem.

Od Lysenka, který Staryckého jezdíval na vesnici navštěvovat, se Staryckyj dozvěděl o zatčení M. Černyševského a posléze jeho poslání do vyhnanství, také se dozvěděl o pronásledování ukrajinského jazyka, kdy byl v roce 1863 zveřejněn „Valujevský oběžník“, který zakazoval tisknout a vydávat díla a překlady v „maloruském nářečí“.

V roce 1864 se Staryckyj vrátil zpět do Kyjeva, aby pokračoval ve studiu. Začal pracovat s mimořádnou energií, zdokonalil se v anglickém, německém a francouzském jazyce a věnoval se především překladu. Po prvních pokusech o napsání poetického díla a po překladech poezie Puškina, Lermontova, Oharova³⁸ a bajek Krylova³⁹, které byly zčásti zveřejněny až později ve Lvovských žurnálech, začal psát Staryckyj v roce 1864 své první básně, které měly především sociální charakter. Jmenovat můžeme například báseň „Думка“ (Dumka - „Myšlenka“), která byla zveřejněna v roce 1868.

Své první verše vydal pod pseudonymem „Heťmanec“ ve lvovských časopisech „Nyva“ a „Pravda“. Ve svých básních mladý poet velice ostře reagoval na společenský útisk, který se odehrával v 60tých letech 19. století na Ukrajině.

V roce 1864 se Staryckyj začal věnovat i své dramatické tvorbě. Ve vesničce Lebychivka, kam přijeli spolu s Lysenkem trávit zimní prázdniny, vytvořili ukrajinskou operu. Podle textu divadelní hry O. Storoženka⁴⁰ „Harkuša“ – byla vytvořena opera, kdy Staryckyj napsal libreto a Lysenko hudbu. Tuto nedokončenou operu zahráli na vesnici rodině a svým sousedům a sklidili veliký úspěch. Originál opery se však bohužel nedochoval.

V té době zemi vládla beznaděj. Různé zákony zakazovaly jakýkoliv projev v ukrajinském jazyce, dokonce i zpívání ukrajinských národních písní. Lysenko a Staryckyj začali vést amatérský divadelní kroužek. Když plánovali koncertovat, obrátili se na cenzuru, jestli mohou zpívat ve všech jazycích. Cenzura jim dala svolení na všechny jazyky kromě ukrajinského. Proto byli Lysenko se Staryckým nuceni všechny ukrajinské písně přeložit do francouzštiny a tak byly písně i zazpívány přímo na koncertě. Jakmile se však sálem rozezněla národní ukrajinská píseň „Дощик – Дощик“ (Doščyk – doščyk - „Deštík – deštík“) ve francouzštině, publikum se vzbourilo.

1.3.4. Rozvoj tvorby

V roce 1865 Staryckyj ukončil studium na univerzitě. Po studiu se zdokonaloval ve francouzském, anglickém a německém jazyce, ve hře na piano a navštěvoval také kurz malování pod vedením významného umělce Muraška⁴¹.

Staryckyj se zároveň věnoval překladu. Přeložil do ukrajinského jazyka významná díla ruské literatury (Puškin, Lermontov, Krylov, Někrasov⁴², Gogol⁴³), západoevropské literatury (Byron⁴⁴, Mickiewicz⁴⁵, Heine⁴⁶), srbské národní dumy a písně a tvořil i vlastní poezii. Jeho překlady i jeho vlastní tvorba byla zveřejňována zčásti ve lvovských žurnálech a později vydávána i jako samostatné knihy – to byla především 70tá a 80tá léta.

Staryckyj velice sympatizoval s tvorbou P. Myrného⁴⁷, I. Franka, P. Hrabovského, M. Kocjubynského i Lesji Ukrajinky, která vyjadřovala revolučně - demokratické

tendence Černyševského. Staryckyj obdivoval Někrasovu (viz obr. 20) tvorbu, velice rád ho překládal a nechal se jím ve svých dílech inspirovat.

V roce 1868 Staryckyj koupil malé panství ve vesnici Karpivci na Podili, kam se přestěhoval s rodinou. V roce 1871 se však vrátil zpět do Kyjeva a věnoval se literární a kulturní činnosti. Staryckyj díky svému šlechtickému postavení a také díky svému honosnému majetku dokázal obejít cenzuru a rozšířil vydávání svých překladů a přepracování různých děl do ukrajinského jazyka. V 70tých letech tak došlo v Kyjevě k vydání těchto knih: „Казки Андерсена“ (1873 – Kázky Andersena - „Andersenovy pohádky“), „Різдвяна ніч“ (Rizdvjana nič - „Vánoční noc“) – opereta podle námětu Gogola, „Сорочинський ярмарок“ (Soročynskij jarmarok - „Soročinský jarmark“) od Gogola, „Байки Крилова“ (1874 – Bajky Krylova - „Krylovovy bajky“), „Пісня про купця Калашнікова“ od M. Lermontova (1875 – Pišnja pro kupcja Kalašnyhova - „Píseň o kupci Kalašníkovi“), „Сербські народні думи і пісні“ (1876 – „Srbské národní dumy a písně“), „Чорноморці“ („Černomořští námořníci“) – opere podle operety Kucharenka⁴⁸ (1872). Vydání těchto knih bylo významným krokem k rozvoji ukrajinské kultury. V roce 1882 dokonce vydal překlad Hamleta od Williama Shakespeara⁵⁷ (viz kapitola 4. Drama – str. 33).

1.3.5. Divadlo

V roce 1872 společně s Lysenkem založili Spolek ukrajinských herců, díky kterému vzniklo mnoho divadelních her, oper i operet, významný je zejména vznik opery „Різдвяна ніч“ (Rozdvjana nič - „Vánoční noc“) na motivy M. Gogola, která měla obrovský úspěch a stala se velkou kulturní událostí.

Zpočátku se hry hrály pouze v soukromých bytech, později však získaly obrovskou popularitu a začaly se hrát i v divadlech. Na činnosti tohoto souboru se podílelo i několik členů Kyjevské hromady jako například: P.Žyteckyj⁴⁹, M. Drahomanov a další.

Staryckyj a Lysenko vstoupili do Hromady a účastnili se jejích akcí, ale zároveň neměli stejné názory jako její hlavní představitelé, zejména, co se týkalo ruské kultury. Hájili význam pokročilé ruské kultury, která mohla posílit rozvoj i kultury ukrajinské.

Zvláště Staryckyj toužil po rovnoprávném a demokratickém vztahu s jinými kulturami, zejména s ruskou, která byla velice vyspělá.

Dramata Staryckého měla obrovský úspěch, proto se autor chtěl dále věnovat rozvoji ukrajinského dramatu, zejména inscenacím Gogolovy (viz obr. 21) tvorby. Úspěchy divadelního kroužku, především obrovský úspěch komedie „Рiздвяна ніч“ (1874 – Rozdvjana nič - „Vánoční noc“), která se několikrát hrála v městském divadle v Kyjevě, znepokojily cenzuru. V roce 1876 byl vydán Emský dekret, aby zabránil šíření ukrajinského jazyka a kultury. Bylo zakázáno hrát divadlo, vydávat knihy a dokonce i číst v ukrajinském jazyce.

Staryckyj, aby unikl represí, odjel v roce 1878 z Kyjeva na svoje panství do vesnice Karpivci na Podili, kde se věnoval své literární tvorbě. Do Kyjeva se vrátil v roce 1880, kdy se situace trochu uklidnila. V roce 1880 se začal věnovat vydání literárního almanachu „Rada“, což se mu nakonec podařilo (první vydání – v roce 1883, druhé vydání – v roce 1884). Vydání almanachu bylo významnou společenskou událostí.

Na počátku 80tých let vznikl pod vedením Staryckého také první ukrajinský divadelní soubor (viz obr. 3), jehož představiteli byli velice významní umělci. Byli to například: M. Zaňkovecka, M. Sadovskij, P. Saksahanskij, I. Karpenko-Karyj, V. Hrycaj, H. Zatyркеvyč – Karpynska, M. Sadovska-Barilotti, O. Viryna a další. Aby Staryckyj alespoň pro začátek divadlo zabezpečil, prodal svoje panství v Karpivci. Tak v podstatě vzniklo profesionální ukrajinské divadlo, mezi jehož zakladatele patří právě M. Staryckyj. Divadlo velice rychle získalo popularitu nejen na Ukrajině, ale i v Rusku, Moldávii, na Krymu a v Polsku.

Divadelní soubor pod vedením Staryckého pracoval v nepříznivých podmínkách. Generální gubernátor Kyjeva zakázal souboru koryfejí (jak se začal soubor nazývat) vystupovat na území, kam až dosahovala jeho moc. Byla to Kyjevská, Volyňská, Poltavská Kamjanecko - Podilská, a Černihovská gubernie. Staryckyj však této práci zanechat nechtěl. Věřil, že divadlo má výjimečné výchovné schopnosti.

Dlouholetá práce Staryckého v divadle byla velice obětavá. Divadlo posílil organizačně, založil nový pěvecký sbor, orchestr, obnovil divadelní scénu, dekorace, kostýmy, rekvizity, zlepšil životní podmínky všech zaměstnanců (většinou za vlastní

peníze, které získal právě prodejem svého panství v Karpivci). Dbal také na rozvoj a zdokonalení repertoáru.

Divadelní představení se odehrávala na velmi vysoké umělecké úrovni, různorodý repertoár přitahoval diváky a dělal na ně velice silný dojem.

Zanedlouho se velký divadelní soubor rozdělil na dvě skupiny. Jedna skupina byla pod vedením M. Kropyvnyckého⁵⁰ (viz obr. 5) a druhá, která se skládala převážně z mladých lidí, pod vedením Staryckého. Pod jeho režírováním vznikl nový harmonický soubor, o jakém se začalo psát i v pravidelně vycházejícím ruském tisku. Na podzim v roce 1876 herci vystoupili v Moskvě a měli obrovský úspěch. Na začátku dalšího roku divadlo hrálo v Petrohradě.

Oba dva soubory – jak Staryckého, tak i Kropyvnyckého – jezdily hrát do Moskvy a Petrohradu s několika cíli: za prvé – ukázat, že i přes veškeré zákazy a útlak stále žije ukrajinský jazyk, a za druhé – dokázat přátelství mezi dvěma národy – Ukrajinci a Rusy. Divadelní soubor Staryckého vystupoval také ve Varšavě, Minsku a v dalších městech, kde opět sklídl veliký potlesk.

O Staryckého divadle napsal neznámý recenzent novin „Минский листок“ („Minský list“) (1883): „Народний театр – справа надзвичайно важка, і багато людей на ній провалилось. Потрібно було знати народне життя в такій мірі, щоб на сцені показувати його в правдивому, а не в спотвореному вигляді. Михайло Петрович вірно розумів, як треба показувати життя. Сам він не грав, але постановка кожної нової п'єси у нього завжди була чудово відшліфована, - все це наслідок саме його старання і турбот.“

(Mychajlo Staryckyj - Literaturnyj portret, Kyjiv 1968:26)

(„Národní divadlo – věc velice důležitá, které mnoho lidí zcela propadlo. Bylo potřeba znát život národa přesně tak, aby na scéně byl ukazován život opravdový a ne falešný. Mychajlo Petrovyč velmi dobře věděl, jak ukázat život. Sám na scéně nehrál, ale představení každé jeho nové divadelní hry bylo vždy skvělé – to bylo výsledkem jeho péle a péče.“)

(Autor překladu citace: Hana Havlíková)

1.3.6. Poslední období života

Nakonec se usilovná a velmi vyčerpávající práce podepsala na Staryckého zdraví. V roce 1893 opustil soubor a věnoval se literární tvorbě. V roce 1894 Ruská akademie věd ocenila třicet let literární tvorby a kulturní činnosti Staryckého a udělila mu doživotní penzi „За літературні праці на рідній мові“ („Za literární práci v rodném jazyce“).

M. Staryckyj byl také jedním ze zakladatelů ruského divadelního souboru („Всеросійського театрального товариства“), díky kterému se odehrál první ruský sjezd pracovníků divadelní scény. Tohoto sjezdu se zúčastnili významní herci jako například M. Jermolova, M. Savina, I. Moskvín a další. Staryckyj na sjezdu vystoupil a ve svém proslovu mluvil o těžkých podmínkách, ve kterých se rozvíjí ukrajinské divadlo, dále pak vyjádřil protest proti pronásledování ukrajinského jazyka.

V Kyjevě Staryckyj vedl dramatický kroužek literárně – uměleckého spolku, pokračoval ve vydavatelské činnosti i ve své v literární tvorbě, nehledě na těžkou nemoc, která ho sužovala a nehledě na štvanici, kterou na něho pořádali buržoazní nacionalisté. Za záchranu Staryckého se postavili významné osobnosti z oblasti kultury i spisovatelé jako například I. Franko.

Kvůli těžkým životním podmínkám, neustálému útisku carské cenzury a štvanicím, které na něho pořádali buržoazní nacionalisté, musel Staryckyj v roce 1895 scénu opustit. Od té doby se pak věnoval jen literární činnosti.

V roce 1903 Staryckyj začal připravovat vydání almanachu „Nova rada“, přičemž požádal o spolupráci mnoho významných spisovatelů, mezi nimiž byl tehdy i mladý M. Kocjubynskij. Tuhle práci však Staryckyj nestihl dokončit. Staryckyj zemřel 27. dubna 1904 v Kyjevě. Pohřben je v Kyjevě na Bajkově hřbitově.

2. BÁSNICKÁ TVORBA

2.1. Úvod

M. P. Staryckyj tvořil přes 40 let svého života. Poezii nejen překládal, ale psal i vlastní díla. Jeho první báseň s názvem „Ждання“ (Ždaňja – „Čekání“) vyšla v roce 1865 a poslední báseň s názvem „Двері, двері замкніть“ (Dveri, dveri zamknit' – „Dveře, dveře, zamkněte“) vyšla v roce 1904.

Staryckyj jak v překladech, tak i ve své vlastních dílech užívá neologismy. Překlady poetických děl i vlastní poezie autora byly vydávány ve Lvovských žurnálech jako například „Nyva“ „Pravda“ „Molot“ „Zorja“, v almanachách jako „Luna“ „Rada“ a také v poetických sbírkách vydaných v letech 1876, 1881 a 1883. Jedná se o 327 vytištěných děl:

- překlady: 79 lyrických básní, 30 bajek, 100 srbských národních dum a písní, 2 balady, 6 poem⁵¹
- vlastní poezie: 1 kantáta⁵², 108 lyrických básní, , 1 poema

2.2. Překladatelská činnost

Díky autorovým překladům se rozšířil ukrajinský jazyk, posílila se ukrajinský kultura, obohatila se slovní zásoba a ukrajinsky psaná poezie měla šanci se rozvíjet. Překladatelská činnost Staryckému velmi pomohla při tvoření jeho vlastní poezie. Díky ní básník získal svůj pohled na svět, rozšířil tematiku svých vlastních děl a obohatil svou slovní zásobu.

M. P. Staryckyj se věnoval překladům poezie mnoha světových spisovatelů jako například:

- **Krylov** - „Кіт та кухар“ (Kit ta kuchar – „Kocour a kuchař“), „Брехун“ (Brechun – „Lhář“), „Мавпа та дзеркало“ (Mavpa ta dzerkalo – „Opice a zrcadlo“), „Мавпа та окуляри“ (Mavpa ta okuljary – „Opice a brýle“) a jiné.
- **Byron** – „Бувай здоров!“ (Buvaj zdorov – „Buď zdrav!“), „Лиши мене“ (Lyšy méně – „Nech mě“)

- **Heine** - „Скоро хвилею прилине“ (Skoro chvyleju prylyne – „Brzy přijde vlna“), „Снилась мені дівчинонька“ (Snylas meni divčynoňka – „Zdalo se mi o dívence“) a další.
- **Mickiewicz** – „Чати“ (Čaty – „Hlídka“), „Сон“ (Son – „Sen“) a další.
- **Puškin** – „Село“ (Selo – „Vesnice“), Зимовий вечір“ (Zymovuj večir – „Zimní večer“), „В’язень“ (Vjazeň – „Vězeň“) a další.
- **Lermontov** – „Парус“ (Parus – „Plachta“), „Демон“ (Demon – „Démon“) a další.
- **Někrasov** – „Друзям“ (Druzjam – „Přátelům“), „Муза“ (Muza – „Múza“), „Моральний чоловік“ (Moralnyj čolovik – „Slušný muž“) a další.

Starycký přeložil také **srbské národní dumy a písně** – „Хто найкращий юнак?“ (Chto najkraščyj junak? – „Kdo je nejhezčí chlapec?“), „Марко й орел“ (Marko j orel – „Marko a orel“) a další.

2.3. Vlastní tvorba

V poezii Staryckého nacházíme:

- Sociální motivy – např. báseň „Швачка“ (Švačka – „Švadlena“)
- Patriotické motivy – např. báseň „До України“ (Do Ukrajiny – „K Ukrajině“)
- Oslavování historie, idea bratrství – např. báseň „До слов’ян“ (Do Slovjan – „Ke Slovanům“)
- Protest proti carizmu – např. báseň „До Шевченка“ (Do Ševčenka – „K Ševčenkovi“)
- Intimní lyrika – např. báseň „Монологи про кохання“ (Monolohy pro kochaňja – „Monology o milování“)
- Některé básně Staryckého se dokonce staly národními písněmi – například báseň „Ох і де ти, зиронько та вечірня“ (Och i de ty, ziroňko ta večirňaja – „Och, kde jsi, hvězdičko večerní“)

Ve své poezii Starycký zobrazuje básníka jako ochránce ukřivděných, řečníka národa, bojovníka za práva člověka. Ve své básni „Поєту“ (Poetu – „Básníkovi“) oslavuje básníka jako občana. Báseň se skládá ze 4 veršů:

1. verš – příběh o člunu, který se potácí uprostřed rozbouřeného moře. Na konci verše dochází ke zosobnění „člunu“ na „plavce“, jenž zobrazuje básníka, který je nucen bojovat proti nepříznivým podmínkám.

Поєту

...
Гуркоче грім, а буря злюча
Дуби з коріннями вирива,
Здіймає, гонить хвилі гори
На почорнілім, лютім морі;
Реве, і стогне, і рида,
І човна бідного гойда
Понад безоднею хисткою...
Пловець, погинеш в боротьбі!
Куди й боротися тобі
З тією силою сліпою? -
Не одного борця вона
Уже поринула до дна!

...
Hromy hřmí a bouře vzteklá,
duby i s kořeny boří,
zvedá a prohání vlny vzhůru,
na zčernalém, krutém moři;
řve a sténá a nařiká
a boky člunu se pohupují
s bezvládnou vratkostí,
plavče, ty zahyneš v boji!
Proč bojuješ,
nač taková slepá síla?
Vždyť nejednoho zápasníka
ona už ke dnu potopila.

2. verš – Básník se rozhoduje, zda se má vystavit nebezpečí a bojovat nebo zda se má starat sám o sebe

Під завірюху і негоду
Серед буяння в світі зла
Чи не піти в свою господу,
Чи не зложити й нам весла?
Замкнути серце потай миру
Й налаштувати в себе ліру...

Za bouře a nepohody
uprostřed vřavy ve světě zla
zda nejít raději domů,
což takhle složit vesla?
Uzavřít srdce tajně míru,
a naladit si svou lyru...

(ukázky z knihy „M. P. Staryckyj – Tvory v šesty tomach - Tom peršyj : Poetyčni tvory, Kyjiv 1989:91, 92)

(Autor překladu: Hana Havlíková)

2.3.1. Poezie se sociálními motivy

V autorově poezii můžeme vidět příběhy obyčejných lidí žijících ve městě nebo na vesnici a také osudy chudých dětí. Tato témata se objevují například v básni „Швачка“ (Švačka – „Švadlena“), která popisuje nepřetržitou práci švadleny, která i přes strašnou únavu neustále pracuje, aby se uživila.

Швачка

...	...
Нахилилася головка,	Hlavu svou naklonila,
Пасмо звисло на щоці...	a tvář zakryla jí část pramene...
І мелька невпинно голка	letmě pohlédla na neúnavnou jehlu,
У худесенькій руці.	jež měla v ručce hubené.
...	...
Довгий кашель в довгі ночі,	Dlouhý kašel za dlouhé noci,
Вітру стогін під вікном...	sténání větru pod oknem,
І червоні завжди очі,	oči jako vždy červené
Не знайомі з тихим сном.	A nepřítomné tichým snem.

(ukázky z knihy „M. P. Staryckyj – Tvory v šesty tomach - Tom peršyj : Poetyčni tvory, Kyjiv 1989:97)

(Autor překladu: Hana Havlíková)

Báseň: „Ніч. У хаті зимно, темно...“ (Nič. U chati hymno, temno... - „Noc. V chalupě zima, tma...“), kde autor popisuje ohromnou chudobu a zničující hlad.

...

Ніч. У хаті зимно, темно...

...

Хлипа з голоду дівчатко,
З-під рядна в кутку,
Під грудима немовлятко,
Скигле в сповитку,
На той плач голодний в хаті
Й вітер заодно
Виє, знай, в шибки дірчаті,
Плаче жалібно...

...

Vzlyká z hladu děvčátko,
v koutě, na něm jen z hadrů deka,
pod prsy nemluvňátko,
v plenkách naříká a heká,
jak v chalupě pláč hladových
i vítr podobně
kvílí, víš, v oknech děravých
pláče žalostně...

(ukázky z knihy „M. P. Staryckyj – Tvory v šesty tomach - Tom peršyj : Poetyčni tvory, Kyjiv 1989:114)

(Autor překladu: Hana Havlíková)

2.3.2. Patriotické básně

V těchto básních autor vyjadřuje svou hlubokou náklonnost ke své rodné zemi, obrovská láska k překrásné přírodě a k vlasti se prolíná s pocity hořkosti nad osudem chudých obyvatel, kteří žijí v nelidských podmínkách uprostřed této nádherné země. Patriotické motivy můžeme vidět například v básni „До України“ (Do Ukrajiny – „K Ukrajině“), kde autor popisuje krásy země a svou lásku k ní a ke svému lidu, ale zároveň poukazuje na bídu a útisk národa, který už nemá sílu bojovat.

До України

Моя Україно! Як я тебе любив!
Твої луги, твої степи розлогі,
Дніпра ревучого славетнії пороги
І хвилі золоті твоїх шовкових нив.

Moje Ukrajino, jak já jsem miloval tě!
Tvé lesy, tvé stepy širé a překrásné,
věhlasné řeřeje burácejícího Dněpru
a vlny hedvábných polí třpytících
se zlatě.

...

Як я люблю безрадісно тебе,
Народе мій, убожеством прибитий,
Знеможений і темністю сповитий,
Що вже забув і поважають себе...

...

Jak já bezútešně miluji tebe,
národe můj, chudobou sklíčený,
vyčerpaný a temnotou halený,
abys už zapomněl a ctil sám sebe...

(ukázky z knihy „M. P. Staryckyj – Tvory v šesty tomach - Tom peršyj : Poetyčni tvory, Kyjiv 1989:86)

(Autor překladu: Hana Havlíková)

Nebo také v například v básni „До Молоді“ (Do molodi – „K mládeži“), kde básník vidí budoucnost a naději v nové generaci.

До Молоді

На вас, завзяті-юнаки,
Борці за щастя України,
Кладу найкращі думки,
Мої сподіванки єдині.

Na vás, odvážní chlapani zdejší,
za štěstí Ukrajiny svádějte boje,
právě vám posílám myšlenky
nejkrásnější,
jediná naděje moje.

(ukázky z knihy „M. P. Staryckyj – Tvory v šesty tomach - Tom peršyj : Poetyčni tvory, Kyjiv 1989:61)

(Autor překladu: Hana Havlíková)

2.3.3. Oslavné básně

V těchto básních autor oslavuje hrdiny, kteří se účastnili boje za svobodu a zdůrazňuje ideu bratrského pouta mezi národy. Například báseň „До слов’ян“ (Do Slovjan – „Ke Slovanům“), kde se autor obrací na Rusi, Poláky, Čechy, Slováky, Srby, a snaží se, aby porozuměli krutému osudu ukrajinského národa, snaží se jim vysvětlit, že

jeho lid nikdy nikomu neublížil a toužil pouze po svobodě a své kultuře. V básni autor vyzývá Slované, aby se spojili a posílili své bratrské pouto.

До слов'ян

...	...
Ми тільки боролись за власную хату, За те, що нам дорого й нині; Бажаємо ми і тепер небагато – Розвою й освіти родині...	Bojovali jsme jen za svůj domov za to, co je drahé nám; nepřejeme si teď mnoho rozvoj a vzdělání rodinám...
...	...
Подаймо ж ми руки на вічне кохання І крикнім на бенкеті згоди: „Ми цілому світу бажаєм – братання, Поради, освіти й свободи!“	podejme si ruce na věčné přátelství a vykřičme slavnostně shodu, že celému světu přejeme bratrství radost, vzdělání, svobodu!

(ukázky z knihy „M. P. Staryckij – Tvory v šesty tomach - Tom peršyj : Poetyčni tvory, Kyjiv 1989:48,49)

(Autor překladu: Hana Havlíková)

2.3.4. Protest proti carizmu

V básni „До Шевченка“ (Do Ševčenka – „K Ševčenkovi“) se autor obrací k symbolu ukrajinské kultury – k Tarasu Ševčenkovi, významnému básníku a umělci, který obětoval ukrajinské literatuře celý život.

До Шевченка

Читаю знов тяжкі глаголи, Ридання, мучення співця; Такої муки ще ніколи Не спочував на серці я! ...	Čtu opět těžkých slov znění, nářek a trápení pěvce, ještě nikdy takové utrpení nepoznalo mé srdce.
---	---

Забудь і ймення України,
Зречись дідів своїх, батьків,
Всієї кривної родини,

...

Не то – штепований і голий
Блукай, поки зійде зоря...
Так отакої, батьку, волі
Ми дочекались від царя!

Zapomeň jméno Ukrajiny,
zřekni se pradědů a otců,
celé své vlastní rodiny,

...

Ne to - ocejchovaný a nahý
putuj než vyjde hvězda
tak takové, otče, svobody
Jsme se dočkali od cara!

(ukázky z knihy „M. P. Staryckyj – Tvory v šesty tomach - Tom peršyj : Poetyčni tvory, Kyjiv 1989:59, 60)

(Autor překladu: Hana Havlíková)

2.3.5. Intimní lyrika

Intimní lyriku můžeme vidět například v básni „**Монологи про кохання**“
(Monology pro kachaňja – „Monology o milování“):

„Монологи про кохання“

Моя красо! Моє святе кохання,
З тобою я зіллю своє буття -
Тобі віддам усе своє бажання,
В тобі знайду весь світ, всі почуття!

Moje krásu! Svatá láska moje!
S tebou svůj život chci spojit,
jen tobě daruji všechny touhy svoje,
Jen v tobě najdu celý svět, všechny pocity!

(ukázky z knihy „M. P. Staryckyj – Tvory v šesty tomach - Tom peršyj : Poetyčni tvory, Kyjiv 1989:110)

(Autor překladu: Hana Havlíková)

Staryckého vlastní poezie byla kritizována i obdivována. Ve svém díle L. H. Sokyрко o Staryckého poezii píše:

„Михайло Петрович Старицький був поетом з покликання. Його велика й різноманітна поетична спадщина заслуговує глибокого й всебічного вивчення. Серйозне значення поезії М. Старицького в історії української літератури й громадської думки, не раз підтверджуване в радянському літературознавстві, було визнане українською демократичною критикою ще за життя поета.“

(M. P. Staryckyj. Krytyko – biohrafіchnyj narys, Kyjiv 1960:44)

(„Stát se básníkem bylo pro Staryckého poslání. Jeho rozsáhlá a různorodá poetická tvorba je hodna hlubokého a důkladného studia. Obrovský význam poezie M. Staryckého v historii ukrajinské literatury a veřejného podvědomí, nejednou potvrzený v sovětské literární vědě, byl uznávaný ukrajinskou kritikou ještě za básníkovy života.“)

(Autor překlady citace: Hana Havlíková)

3. PRÓZA

3.1. Úvod

M. P. Saryckij byl také významným prozaikem. Stejně jako v poezii začínal Saryckij i v oblasti prózy překladatelskou činností. Napsal přes 40 vlastních povídek a románů, ale některá díla nebyla publikována a jsou pouze ve formě rukopisu, jiná díla autor sám nedokončil.

3.2. Překladatelská činnost

Jeho prvním přeloženým dílem byl překlad třiceti Andersenových⁵³ pohádek, které vydal v roce 1873. Tento překlad byl vydán jako samostatná knížka, v níž Saryckij uvedl i několik informací o samotném autorovi. Vydání této knihy v ukrajinském jazyce mělo velký vliv na ukrajinskou kulturu a tímto dílem začala Saryckého překladatelská činnost v oblasti prózy. O rok později vyšly překlady Gogolovy tvorby - „Сорочинський ярмарок“ (Soročynskij jarmarok – „Soročinský jarmark“), „Вечорів на хуторі біля Диканьки“ (Večoriv na chutori bilja Dykaňky – „Večery na kožešině vedle Dykaňky“). Saryckij se překladům prozaických děl až tak moc nevěnoval a jeho překladatelská činnost na jeho vlastní tvorbu v této oblasti neměla tak velký vliv jako v oblasti poezie.

3.3. Vlastní tvorba

Většina Saryckého vlastní prozaické tvorby byla psána v ruském jazyce a byla publikována v ruském pravidelně vycházejícím tisku. Autor se však tématicky věnoval především životu ukrajinského národa. Ve svých povídkách a románech se autor zabýval především historickou tematikou. Populární je jeho trilogie „Богдан Хмельницький“ (Bohdan Chmelnyckij – „Bohdan Chmelnický“⁵⁴), která se skládá ze tří románů:

- „Перед бурей“ (Pered burej – „Před bouří“) – vydaný v roce 1895
- „Буря“ (Burja – „Bouře“) – vydaný v roce 1896
- „У пристани“ (U prystany – „V přístavu“) – vydaný v roce 1897

Tato trilogie zobrazuje historii Ukrajiny v letech 1648 – 1654, kdy došlo k povstání Bohdana Chmelnického.

Dále se autor historii své země věnuje například v povídce „Облога Буші“ (Obloha Buši – „Nebe Buše“; Buš – městečko na Ukrajině), která byla vydána v roce 1891 v ruštině, později v roce 1894 také v ukrajinském jazyce. Autor zde zobrazuje odvahu všech obyvatel, mužů i žen, kteří se brání polské šlechtě. V této povídce autor popisuje dobu, kdy vtrhla polská šlechta s pomocí Tatarů na konci roku 1654 na ukrajinská města a vesnice. Povídka vypráví příběh jednoho z měst (Buš), na které vtrhlo početné vojsko pod vedením polského hejtmana Potockého a setkalo se s nevídaným odporem prostých obyvatel. V povídce je každý obyvatel města popisován jako obrovský patriot odhodlaný obětovat za svou zemi i vlastní život.

Ukázka:

„Сотник відкинув свою чуприну назад і замислився; якийсь сум охопив його душу, викликавши тим часом в голові елегійні думи: „І коли минеться ця братерська різня, грабіжка та розбій на Україні?! От хоч би одним оком зазирнути в золоту книгу і прочитати там долю нашого рідного краю, нашої любої неньки України! Гей ти, рідна, дорога країно! Широко ти, неосяжно розкинулася, мальовниче обгорнулася гаями, причепурилася рясними ланами, оперезалася річками блакитними... А все ж таки не доконають дітей твоїх кривних — стоять вони непохибно і стоятимуть до загину за свою змучену неньку і, доки світ сонця, ні за які скарби, нізащо в світі не продадуть своєї любові до тебе, наша люба вітчизно!“

(Zdroj: http://ukrlit.org/Starytskyi_Mykhailo_Petrovych/obloha_bushi/11/)

(Setník pohodil vlasy dozadu a zamyslel se; smutek zachvátil jeho duši a vyvolal v jeho hlavě chmurné myšlenky:

„ Kdy skončí tohle bratrovražedné krveprolití, krádeže a loupení na Ukrajině? Alespoň jedním okem nakouknout do zlaté knihy a přečíst si osud naší rodné země, naší

milované matičky Ukrajiny! Hej ty, rodná, drahá země! Ty, daleko a nekonečně ses rozprostřela, malebně ses zahalila háji, zahrnula se hojnými lány, obklopila se azurovými říčkami...

...A nikdo takový nezničí tvé vlastní děti – ony stojí neomylně a budou stát až do smrti při své utrápené matičce a dokud slunce svítí, za nějaký poklad, za nic na světě neprodají svou lásku k tobě, naše milovaná vlasti!“)

(Autor překladu: Hana Havlíková)

Staryckij využíval ke tvorbě svých děl historické prameny. V jeho dílech vystupují jak smyšlené postavy (např. Šram - starý voják z povídky „Obloha Buši“ -), tak i postavy dříve žijící a známé z ukrajinské historie (např. Bohdan Chmelnický z trilogie „Bohdan Chmelnyckij“ -; Karmaljuk⁵⁵ – postava z románu „Karmaljuk“).

Další díla s historickou tematikou:

- „Первые коршуны“ (Pervye koršuny – „První draci“),
- Заклятий скарб“ (Zakljatyj skarb – „Zakletý poklad“),
- „Руїна“ (Ruyna – „Ruina“)
- „Кармалюк“ (Karmaljuk) a další.

Staryckij se zabýval ve své próze také aktuální tematikou. Tématicky se zaměřoval na život na vesnici a na život ukrajinské inteligence. Jedná se například o povídky:

- „Лихо“ (Lycho – „Zlo“),
- „Горькая правда“ (Horkaja pravda – „Hořká pravda“)
- A další

Autor psal také díla obsahující autobiografické vzpomínky. Například dílo „Пан – капитан“ (Pan kapytan – „Pan kapitán“) a jiné.

Staryckij se ve všech svých prozaických dílech stejně jako v poezii věnoval své zemi. Zobrazoval krutý osud prostého lidu a snahu ubránit si svou vlast a kulturu. Vyzdvihoval statečnost a odvahu svého národa, který je ochoten za svobodu své země položit i vlastní život.

4. DRAMA

4.1. Úvod

Staryckého dramatickou tvorbu velice silně ovlivnila díla Kotljarevského, Ševčenka, Gogola, Ostrovského⁵⁶, Shakespeara a Schillera⁵⁸. Velice významná také byla jeho přátelství s M. Kropyvnyckým, P. Saksahanským⁵⁹ a jinými, kteří Staryckého k divadlu nasměrovali. V roce 1883 začal Staryckyj vést první profesionální ukrajinské divadlo a velice ostře bojoval s carskou cenzurou. V roce 1885 založil divadelní kroužek, který se skládal především z mladých umělců. Staryckyj je považován za otce profesionálního ukrajinského divadla.

Staryckého dramatická tvorba zaujímá 25 divadelních her:

- překlad divadelní hry W. Shakespeara „Hamlet“
- 11 inscenací a přepracování menších divadelních her různých autorů
- 13 vlastních divadelních her

Svou dramatickou činnost začal Staryckyj v roce 1864 napsáním libreta⁶⁰ k opeře „Гаркуша“ (Harkuša). Dílo bylo inspirované stejnojmennou divadelní hrou ukrajinského spisovatele O. Storoženka. K této opeře napsal hudbu M. Lysenko, blízký přítel Staryckého, který s autorem velice často spolupracoval. Posledním dramatickým dílem Staryckého bylo jeho vlastní historické drama s názvem „Владислав IV“ (Vladyslav IV – „Vladislav IV.“) z roku 1904.

4.2. Překlad „Hamleta“

Na Staryckého tvorbu měl vliv také William Shakespeare. Úplně první pokusy o přeložení „Hamleta“ na Ukrajině můžeme vidět ve Lvově, kdy se tuto proslulou divadelní hru pokusil v roce 1865 přeložit P. Svencyckyj⁶¹. „Hamleta“ překládalo hodně významných umělců jako například: P. Kuliš⁶², J. Fedkovyč⁶³, H. Chotkevyč⁶⁴ a další. Na počátku 70tých let tuto divadelní hru začal do ukrajinštiny překládat i Staryckyj.

„Hamleta“ chtěl uvést na ukrajinskou divadelní scénu jako příklad světové dramaturgie. Ale veškerá díla přeložená do ukrajinského jazyka, která byla určena pro divadelní jeviště, byla carskou cenzurou zakázána. Nakonec překlad Staryckého vyšel v roce 1882 jako samostatná kniha. Autor přeložil do ukrajinštiny také například drama „Faust“ Wolfganga Goetha⁶⁵ a jiné divadelní hry.

4.3. Inscenace prózy a přepracování divadelních her

4.3.1. Inscenace prózy

Staryckyj se věnoval inscenaci prozaických děl různých světových autorů. K těmto dílům patří například:

- „Різдвяна ніч“ (Rizdvjana nič – „Vánoční noc“) – opereta inspirovaná prozaickým dílem „Ночь под Рождество“ (Noč pod Rodžestvo – „Štědrý den“) Gogola. Tohle dílo sehrálo obrovskou roli v historii ukrajinského divadla. Je plné ukrajinských národních písní a scének.
- „Сорочинський ярмарок“ (Soročynskyj jarmarok – „Soročinský jarmark“) - opereta podle Gogolova díla s názvem „Сорочинская ярмарка“ (Soročynskaja jarmarka – „Soročinský jarmark“)
- „Тарас Бульба“ (Taras Bulba) – drama podle stejnojmenné Gogolovy povídky, kde se objevuje historické a patriotické téma
- „Утоплена“ (Utoplena – „Utopená“) podle námětu Gogolova díla „Майская ночь, или Утопленница“ (Maskaja noč uly Utoplenuca – „Květná noc, nebo utopená“) – opereta je velice blízká originálu, objevují se texty národních písní
- „Циганка Аза“ (Cyhanka Aza – „Cikánka Aza“) – podle námětu prozaického díla Kraszewského⁶⁶ s názvem „Хата за селом“ (Chata za selom – „Dům za vesnicí“)
- A další

4.3.2. Přepřacování námětů

Staryckij se věnoval přepřacování divadelních her různých ukrajinských autorů. V té době byla velmi silná carská cenzura, která byla velice bezohledná k vlastním dramatickým dílům ukrajinských autorů. K přepřacovaným divadelním hrám jiných dramatiků byla cenzura vstřícnější, především, pokud se jednalo o populární klasiky jako byl například Nikolaj Vasiljevič Gogol.

Časté přepřacování her jiných dramatiků způsobilo, že Staryckij začal mít pocit, že porušuje autorskou etiku a přivlastňuje si cizí díla, i když nikdy jeho díla nebyla úplně stejná jako originál a Staryckij vždy v podtitulu uvedl, z čeho vlastně čerpal. Staryckij ve svých přepřacovaných dílech zachovával pouze základní obsah díla a charakteristické rysy hlavních hrdinů. Celou hru jinak přetvořil a dal jí svou vlastní podobu na jevišti. Jeho přepřacované divadelní hry sklízely obrovský úspěch. Jedním z příkladů bych mohla uvést komedii s názvem „За двома зайцями“ (Za dvoma zajcjami – „Za dvěma zajíci“), která má velký úspěch i u dnešního diváka.

K přepřacovaným dílům Staryckého patří například:

- „Чорноморці“ (Čornomorci – „Černomořští námořníci“) – opera podle operety Kucharenka, s názvem „Чорноморський побит на Кубані“ (Čornomorskyj pobyt na Kubani – „Pobyt černomořských námořníků na Kubani“⁶⁷). Opera vznikla v roce 1872. Jedná se o operu o třech dějstvích, ke které napsal muziku M. Lysenko.
- „За двома зайцями“ (Za dvoma zajcjami – „Za dvěma zajíci“) – komedie o čtyřech dějstvích, jedná se o přepřacování komedie I. Nečuja – Levyckého⁷² s názvem „На Кожум'яках“ (Na Kožumjakach – „V Koželuhách“⁶⁸), která byla vytvořena s autorovým souhlasem v roce 1883 a v ten samý rok byla i s povolením cenzury hrána v divadle již pod názvem „За двома зайцями“ (Za dvoma zajcjami – „Za dvěma zajíci“)
- „Крути та не перекручай“ (Kruty ta ne perekručaj – „Krut' a nepřekrucuj“) – komedie o pěti dějstvích, na námět komedie „Перемудрив“ (Peremudryv – „Přechytračil“) P. Myrného

Ve všech Staryckého inscenacích i v přepracovaných dílech může divák vidět různé lidské povahy v různých situacích, autor dělá díla živějšími, ukazuje zvyky ukrajinského národa, jeho historii apod.

4.4. Vlastní tvorba

Ve Staryckého vlastní dramatické tvorbě se objevují sociální motivy, motivy obyčejného života, autor mistrovsky popisuje psychologii jednotlivých hrdinů.

Prvním autorovým dílem bylo vaudeville⁶⁹ s názvem „Як ковбаса та чарка, то минеться й сварка“ (Jak kovbasa ta čarka, to myneťca j svarka – „Když salám a číše, to skončí i hádka“). Žánr vaudeville byl v první polovině 19. století velice populární v ukrajinské i ruské literatuře. Vaudeville Staryckého bylo napsáno v roce 1872, ale na scénu mohlo být uvedeno až v roce 1873. Dílo pojednává o konfliktu dvou ukrajinských šlechticů, je plné satiry, humoru, objevuje se v něm ukrajinský folklor a dodnes má místo na ukrajinské scéně.

Staryckij se ve svých dramatech zaměřoval na ukrajinské město a vesnici, snažil se poukázat na tehdejší sociální rozpory, realisticky ukazoval nelehké životní podmínky a těžkou práci na ukrajinských vesnicích. V oblasti vlastní tvorby se Staryckij zabýval různými tématy.

4.4.1. Tématika - ukrajinské vesnice

- „Не судилось“ (Ne sudylos – „Nebylo souzeno“) (1881) – hra napsána v roce 1881, objevují se motivy ukrajinské vesnice. Původní název hry byl „Панське болото“ (Paňske boloto – „Panské bahno“). Hra vypráví o nešťastné lásce chudé dívky z vesnice a chlapce z města. Divadelní hra má sociální charakter. Autor zobrazuje střetnutí dvou naprosto odlišných světů: vesnice a města. Cenzura tuto hru dlouho zakazovala hrát na jevišti. Autor ji musel několikrát pozměnit, dokonce musel několikrát změnit i samotný název. Nakonec drama na scéně uvedeno bylo, a to v roce 1885 pod názvem: „Не так склалось, як жадалось“ (Ne tak sklalo, jak žadalo – „Nestalo se to tak, jak se požadovalo“).

- „Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці“ (Oj ne chody, Hrycju, ta j na večornyci – „Ach, nechod’ Hrycju na přástky^{70c)} – hra napsaná v roce 1887, autor se inspiroval populární národní písní o tragické lásce Hryca a Marusi. I zde autor zobrazuje sociální rozpory na ukrajinské vesnici. Národní píseň „Oj ne chody, Hrycju, ta j na večornyci“ pochází ze 17. století. Její námět použilo několik básníků, prozaiků i dramatiků. Jedním z nejznámějších děl je povídka Olgy Kobyljanské s názvem „В неділю рано зілля копала“ (V nedilju rano zilja kopala – „V neděli ráno byliny kopala“) nebo román s názvem „Маруся Чурай“ (Marusja Čuraj), jehož autorkou je Lina Kostenko⁷¹.
- „У темряві“ (U temrjavi – „V temnotě“) – hru autor napsal v roce 1892, zobrazil zde opravdový život na ukrajinské vesnici koncem 19. století, popisuje rozvoj kapitalismu, který zasáhl ukrajinské vesnice. Jedná se o realistické drama, kde Staryckyj poukazuje na sociálně – ekonomické problémy.

Písně „Ой не ходи, Грицю“ (Oj ne chody, Hrycju)

Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці, Бо на вечорницях дівки чарівниці. Котра дівчина чорні брови має, То тая дівчина усі чари знає.	Ach nechod’, Hrycju, na přástky, Protože na přástkách jsou dívky – čarodějky. Ta dívka, jež černé obočí má, Tak přesně ta všechny čáry zná.
У неділю рано зіллячко копала, А у понеділок переполоскала. Прийшов вівторок - зіллячко зварила, А в середу рано Гриця отруїла.	V neděli ráno bylinky nasbírala a v pondělí pak umývala, přišlo úterý – bylinky uvařila, A ve středu ráno Hrycja otrávila.
Як прийшов четвер - то вже Гриць помер. Прийшла п’ятниця - поховали Гриця. А в суботу рано мати дочку біла: Ой нащо ти, доню, Гриця отруїла.	Jak přišel čtvrtek – To Hryc zemřel, Pak přišel pátek – Hryc byl pohřben. V sobotu ráno matka dceru zbila: Ach, proč jsi, dcerko, Hrycja otrávila.
Ой мамо, мамо, Гриць жалю не має, Нащо ж Гриць, мамо, мамо, разом двох кохає.	Ach mámo, mámo, Hryc taky nelitoval, Proč, mámo, mámo, současně dvě miloval
Нехай він не буде ні тій, ні мені, Нехай дістанеться Гриць сірій землі.	Аť není můj, аť není její, Аť patří Hryc šedivé zemi.
Оце ж тобі, Грицю, я так ізробила, Що через тебе мене мати біла,	Tohle já, Hrycju, tobě učinila, kvůli tobě mě pak máma zbila,

Оце ж тобі, Грицю, за теє заплата
Із чотирьох дощок дубовая хата.

tohle je, Hrycju, odměna tvá
Ze čtyř desek chalupa dubová.

(Zdroj: <http://upyu.plastscouting.org/spivanyk/ojnekhody.html>)

(Autor překladu: Hana Havlíková)

4.4.2. Tématica - život ukrajinské inteligence

- „Розбите серце“ (Rozbyte serce – „Rozbité srdce“) – tato hra byla napsána v roce 1891, popisuje vztahy mezi inteligencí a národními masami na západní Ukrajině.
- „Талан“ (Talan – „Osud“) – drama z roku 1893. Autor se zabývá problematikou těžkého života umělce v buržoazní společnosti, popisuje jeho povinnosti k národu a boj za rozvoj umění.
- „Крест жизни“ (Krest ryzny – „Kříž života“) – autor v této hře zobrazuje odlišné ideje různých skupin národní inteligence, dílo bylo napsáno v ruském jazyce

4.4.3. Tématica – historie Ukrajiny

V těchto dramatech se autor zabývá historií Ukrajiny a opěvuje hrdinství ukrajinského národa.

- „Богдан Хмельницький“ (Bohdan Chmelnyckyj – „Bohdna Chmelnický“) – hra dokončena v roce 1896, zobrazení jednotlivých etap boje ukrajinského národa proti polské šlechtě v polovině 17. století, autor se zde snaží zdůraznit nutnost sjednocení Ukrajiny s Ruskem, poukazuje přátelství mezi dvěma slovanskými bratry – Ukrajinci a Rusi.
- „Оборона Буші“ (Oborona Buši – „Obrana Buše“) – hra napsaná v roce 1898, autor se inspiroval vlastním prozaickým dílem „Obloha Buši“ – popis obrany města Buše proti útokům polského vojska (viz. kapitola 3. Próza, str. 31). Ve hře autor zanechal hlavní děj, pozměnil pouze jména některých hrdinů –

například kozák „Vernydub“, který vystupuje v povídce je přejmenován v divadelní hře na „Vernyhora“ apod.

- „Маруся Богуславка“ (Marusja Bohuslavka) – hra z roku 1897, autor oslavuje patriotizmus a hrdinství ukrajinského národa v bitvě proti tureckým vojskům, inspiroval se boji ze 17. století, kdy na Ukrajinu vpadli turkotatarští chánové.
- A další

Staryckyj se ve svých dramatech věnoval nejen aktuálním problémům, ale také poukázal na historii Ukrajiny. Některá jeho dramata vyšla i za hranicemi Ukrajiny a hrají se dodnes. I přes neustálé zákazy carské cenzury Staryckyj bojoval za ukrajinskou literaturu, divadlo a kulturu celkově. Jeho divadelní hry byly zajímavé pro tehdejšího diváka a neztrácí své kouzlo ani po více než sto letech. Mychajlo Staryckyj měl veliký talent a byl opravdu výborným dramatikem. I. Franko o něm napsal:

„... яку велику заслугу поклав Старицький коло здвигнення українського театру і коло поставлення першої української трупи на висоті взірцевої трупи... Можливо, що знеохотила його до дальших кроків інерція інших земляків, із яких ніхто не мав охоти йти за його прикладом, та й сама марудність боротьби з цензурою... І пізніше, будиши одним із корифеїв українського театру Старицький не обмежувався самою театральною технікою та достачуванням штук для репертуару, але силкувався не раз поставити театральне діло на ширшу, громадську основу. До таких проб належить план – вивести укр. театр із рамок спеціально українських на ширше поле.“

(Materialy do vuvčeňja istoriji ukrajiňskoj literatury, Tom tretij – Literatura druhoji polovyny XIX st., Kyjiv 1960:383,384)

(,... jak obrovskou zásluhu měl Staryckyj na vznik ukrajinského divadla a na zrod prvního ukrajinské souboru, který byl příkladem... Je možné, že už neměl chuť pokračovat v dalších krocích, což způsobila nečinnost jeho krajanů, ze kterých nikdo neměl zájem jít v jeho stopách a cítil lhostejnost vůči boji s cenzurou... A později, když byl jedním z koryfejí ukrajinského divadla, se Staryckyj neomezoval pouze na

divadelní techniku a repertoár, ale snažil se také vytvořit divadelní dílo na širším společenském základě. Mezi tyto snahy patří také plán – rozšířit ukrajinské divadlo i mimo ukrajinskou scénu.“)

(Autor překladu citace: Hana Havlíková)

Ukázky z dramatických děl nejsou v této kapitole použity záměrně, jelikož některá ze zmiňovaných děl budou podrobněji zpracována v kapitole 5 této práce, kde budou uvedeny i jejich ukázky.

5. MILOSTNÁ TÉMATIKA V DRAMATECH STARYCKÉHO

5.1. Úvod

Ve tvorbě Staryckého se můžeme setkat s různou tematikou. To se týká poezie, prózy i dramatu. Jak jsem již uvedla v předchozí kapitole (viz. kapitola 4), Staryckij se ve svých vlastních dramatech věnoval těmto tématům:

- Ukrajinská vesnice
- Život ukrajinské inteligence
- Historie Ukrajiny

Ať už se jedná o jakékoliv zaměření hry, v dramatu můžeme najít také mistrovský popis mezilidských vztahů, především pokud se jedná o vztah milostný. Ráda bych se proto zaměřila na rozbor milostné tematiky v dramatech Staryckého. K rozboru jsem si vybrala dvě dramata, která mě zaujala nejvíce, a to:

- „Не судилось“ (Ne sudylos – „Nebylo souzeno“) – hra napsaná v roce 1881, jedná se o vlastní dramatickou tvorbu autora
- „За двома зайцями“ (Za dvoma zajcjami – „Za dvěma zajíci“) – komedie napsaná v roce 1883, jedná se o přepracované drama I. Nečuja – Levyckého

5.2. Rozbor dramatu „Не судилось“ (Ne sudylos – „Nebylo souzeno“)

5.2.1. Základní informace o hře

Hra byla napsána v roce 1881. Jedná se o drama o pěti dějstvích. Původní název hry byl „Панське болото“ (Paňske boloto – „Panské bahno“). Autor v této hře zobrazuje sociální vztahy na ukrajinské vesnici v 60tých a 70tých letech 19. století. Drama bylo významným krokem vpřed pro Staryckého jako dramatika – realisty. Hra však byla „nepohodlná“ pro tehdejší dobu, cenzura zpozorovala sociální podstatu dramatu a ostrou kritiku pánů, proto jej zakázala uvést na scénu. Staryckij si však velmi

přál, aby se drama hrálo, proto byl nucen hru několikrát přetvořit. Nakonec se mu podařilo hru v roce 1885 na jeviště uvést, avšak pod zcela jiným názvem, a to „Не так склалось, як жадалось“ (Ne tak sklalo, jak žadalo – „Nestalo se to tak, jak se požadovalo“).

5.2.2. Rozbor dramatu

Ve hře vystupují:

- Ivan Andrijovyč Ljašenko – bohatý starý pán, 60 let, ve své podstatě velmi prostý, mluví pouze ukrajinsky. Statkář vlastní půdu a lesy, snaží se vykořisťovat vesničany i po reformě z roku 1861, kdy bylo zrušeno nevolnictví (viz. kapitola 1, strana 10). Vesničané však pro něho odmítají za tak nízké platy pracovat. Ljašenko se však snaží silou donutit vesničany, aby pro něho i přesto pracovali. Statkář vesničany opovrhuje, ale navenek si hraje na přítele a mluví pouze ukrajinsky, přesně tak, jak se v tehdejší době mluvilo především na vesnicích.
- Anna Petrivna – jeho žena, 40 let, mluví především rusky, občas ukrajinsky, opovrhuje vesničany a povyšuje se
- Belochvostov – příbuzný Ljašenkových, 30 let
- Zizi – dcera Ljašenkových, 13 let, sobecká a rozmazlená
- Mychajlo – syn Ljašenkových, 22 let
- Pavlo Čubaň – jeho dobrý přítel, lékař, 25 let, bojuje za zájmy národa, čestný a upřímný člověk
- Žozefína – učitelka, guvernánka, mluví francouzsky a trošku ukrajinsky
- Katrja Dzvonarivna – mladá dívka z vesnice
- Horpyna Dzvonycha – její matka, nemocná a slabá
- Dmytro Kovbaň – přítel Katrji, žije s ní odmalička a miluje ji
- Paška – přítelkyně Katrji
- Stepanyda – alkoholička
- Šloma – Žid
- Charlampij – starý lokaj

- Annuška – posluhovačka
- Vesničané, děvčata apod.

Drama vypráví o nešťastné lásce chudé dívky z vesnice - Katrji a chlapce z města – Mychajla. Mychajlo přijíždí na letní prázdniny do vesnice za svými rodiči. Jeho cílem je pomoc národu. Odsuzuje pohrdavé jednání vůči prostému lidu a obhajuje ukrajinský jazyk. Zpočátku se zdá, že je kladným hrdinou a jeho snaha pomoci vesnickým obyvatelům je opravdová a upřímná. Ale v průběhu hry se dozvídáme, že Mychajlo pouze klame. Není schopný bránit vesničany a dokonce ani bojovat za své vlastní štěstí – milostný vztah s vesnickou dívkou Katrjou. Mychajlo se s dívkou zasnoubí, ale nakonec k sňatku nedojde. Důvodem jsou sociální rozdíly a zbabělost mladého muže bojovat za upřímnou lásku.

Rozbor jednotlivých milostných vztahů:

- **Ljašenko a Žozefína**

Vztah této dvojice není podstatou hry, nejde tak přímo o milostný vztah, jako spíše o vzplanutí starého muže k mladé dívce. Ljašenko, bohatý starý statkář, který, i když má ženu, se dvoří mladé guvernance Žozefině, která se stará o jeho dceru Zizi. Ljašenko potkává Žozefínu zrovna ve chvíli, kdy jí není nejlépe, využívá situace a pokouší se jí svést. Ta ho ale rázně odmítá (viz. úryvek 1).

Úryvek 1

І в а н А н д р і й о в и ч .Які в вас славні ручки!

Входить Харлампій і крадеться тихо.

Ж о з е ф і н а (не дає руки). M-eur, vous me faites des compliments?* (*Пане, ви кажете мені компліменти? (Франц,))

І в а н А н д р і й о в и ч . І очки славні...

Ж о з е ф і н а . Comment?* (*Як? (Франц.))

Іван Андрійович. А подивіться, які чорні! (Хоче обняти).

Харлампій кашляв.

Ж о з е ф і н а (встає). Я так не хотіть! Laissez moi franchille!* (*Дайте мені спокій (франц.).)

(Zdroj: http://www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=1567&page=4#text_top)

Překlad:

IVAN ANDRIJOVYČ. Jak krásné máte ručky!

Přichází Charlampij a tiše se plíží.

ŽOZEFÍNA (nepodává ruce). M-eur, vous me faites des compliments?*(*Pane, Vy mi skládáte komplimenty? (Franc.))

IVAN ANDRIJOVYČ. A jak krásná očka...

ŽOZEFÍNA. Comment?*(*Co? (Franc.))

IVAN ANDRIJOVYČ. A podívejme se, jak jsou černé! (Chce ji obejmout).

Charlampij kašle.

ŽOZEFÍNA (vstává). Tohle já nechci! Laissez moi franchille!* (*Dejte mi pokoj (franc.)).

(Autor překladu: Hana Havlíková)

- **Anna Petrivna a Pavlo**

Anna Petrivna, žena Ljašenka, však také není vzornou manželkou. Hledá milostné dobrodružství u přítele jejího syna Mychajla, Pavla (viz. úryvek 2). Pavlo je lékař, který o Annu Petrivnu pečuje, když je nemocná. Pavlovi se zdá její dvoření směšné. Nemá rád povýšené chování panstva, které opovrhuje vesničany, mezi které Anna Petrivna patří. O bohatou paní nemá zájem také z toho z důvodu, že je o 20 let starší než on a mohla by být jeho matkou.

Úryvek 2

П а н і..... Павло, разве ты не видишь - я люблю тебя!

П а в л о. Що-о?

П а н і. Люблю страстно, безумно!

П а в л о (піднімається). Анна Петрівна, чи ви не здуріли?

П а н і (обніма його). Я вся твоя!

П а в л о (одхилил її і встає). Годі! Пора закінчити цю гидку сцену!.....

П а н і (скочивши). Ах, невежа! Мужик! Ха-ха-ха!! Вообразил, дурак, что на него обратили внимание! Только потешилась! Ха-ха-ха!! ...

П а в л о. Не регочіться дуже...

П а н і. Аннушка! Аннушка!! Аннушка!!!

(Zdroj: http://www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=1567&page=7#text_top)

Překlad:

PANÍ. Pavlo, ty to opravdu nevidíš... Miluji tě!

PAVLO. Co-o?

PANÍ. Miluji vroucně, šíleně.

PAVLO (zvedá se). Anno Petrivno, zbláznila jste se?

PANÍ (objímá ho). Jsem celá tvoje!

PAVLO (odstrkuje ji a vstává). Dost! Je čas skončit tenhle ohavný výstup!...

PANÍ (uskakujíc). Ach,?! Rolník! Cha-cha-cha! Myslel si, hlupák, že jsem mu věnovala svou pozornost! Jen jsem se chtěla pobavit! Cha-cha-cha!...

PAVLO. Neřechtejte se tak moc...

PANÍ. Annuško! Annuško!! Annuško!!!

(Autor překladu: Hana Havlíková)

- **Katrja a Dmytro**

Hlavní představitelkou vesnice je postava mladé dívky Katrji, která se bezmezně zamiluje do Mychajla, jemuž naprosto věří. Její přítel Dmytro, který s ní vyrůstal, ji vášnivě miluje a chce si ji vzít. Snaží se ji varovat, že slova Mychajla jsou bezcenná, že mladík z vyšší třídy se nikdy neožení s prostou dívkou. Katrja má ale ráda Dmytra jen jako svého bratra a jeho city neopřetuje. Nevěří jeho varování a snaží se ho přesvědčit, že Mychajlo to s ní myslí upřímně (viz. úryvek 3).

Úryvek 3

К а т р я. У мене сили нема тебе обманювати... Що ж? Я люблю Михайла... тільки не він... сама винна...

Д м и т р о (ухопившись за серце), 0-о! Спасибі хоч за правду... і хотілось її, і надія якась ще тліла... а тепер уже край!

К а т р я. Дмитре, прости мене! Не моя сила... так судилося!

Д м и т р о. Не твоя, нещасна, - так! Але на кого ти мене проміняла? Чи буде ж він тебе так кохати, як я? Чи буде з тебе очей не зводити, перед тобою стежку промітати? Навіщо ти йому, отому паничеві, здалася? На ласощі, на жарт, а потім на покидьку!

К а т р я. Цить! Цього не буде: не звір же він?!

Д м и т р о. Буде, пом'янеш моє слово!.. Вони такі!...

К а т р я (з криком). Не добивай мене! Я й так уже підбита! Не може цього бути, не може! Нема ж такого ката на світі, щоб завдав такі муки! Адже краще задавити власними руками!! ...

(Zdroj: http://www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=1567&page=13#text_top)

Překlad:

KATRJA. Už nemám sílu tě klamat... Tak co? Miluji Mychajla... jen ne on... sama jsem vinna..

DMYTRO (chytá se za srdce). O-o! Děkuji za pravdu... a chtělo se jí, a nějaká naděje ve mně ještě dřímala... a nyní už je konec!

KATRJA. Dmytro, odpusť mi! Není to moje vina... tak bylo souzeno!

DMYTRO. Ne tvoje, nešťastná – ano! Ale za koho jsi mě to vyměnila? Bude tě milovat stejně tak moc jako já? Nebude moci z tebe oči spustit, před tebou cestu zametat? Proč jsi se tomu panskému synovi odevzdala? Jako pamlsek, pro zábavu, a potom odpadek.

KATRJA. Mlč! To se nestane: není zvíře?!

DYMTRO. Bude to tak, vzpomeneš si na má slova... Jsou takoví!...

KATRJA (s křikem). Neubližuj mi! Už tak jsem slabá! To se nesmí stát, nesmí! Není na světě takový kat, co by způsobil taková muka! To už je lepší uškrtit se vlastníma rukama!! ...

(Autor překladu: Hana Havlíková)

- **Katrja a Mychajlo**

Milostný vztah těchto dvou lidí je základní linií celého dramatu. Láska Katrji k Mychajlovi je velice silná, ale velkou překážkou je sociální rozdíl mezi nimi. Každý žije úplně v jiném světě. Proti sobě stojí tak dva naprosto odlišné světy – vesnice a

město. Zpočátku se zdá, že jejich láska bude opravdu naplněna, ale Mychajlo nemá odvalu za ni bojovat. Mychajlo se s Katrjou schází, vyznává jí svou lásku a dokonce ji žádá i o ruku (viz. úryvek 4). Po vesnici se velice rychle šíří pomluvy o tom, že Katrja se stala Mychajlovou milenkou (viz. úryvek 5). V průběhu děje Mychajlo přestává tak často Katrju navštěvovat. Velký vliv na něho má jeho rodina, která už se všechno dozvěděla. S Mychajlem promlouvá příbuzný rodiny Mykola Belchvost, který ho přesvědčí, že vztah s vesnickou dívkou nemá cenu, že tyto dívky se vdávají za vesnické mládence a ne za panské syny. Namluví mu, že se dívky stávají pouze milenkami pánů kvůli majetku a stejně si nakonec za muže vyberou sobě rovného. Mychajlo tak začíná sám přemýšlet, zda je jeho láska opravdu tak silná, že překoná i ten velký rozdíl mezi nimi, a zda je ochoten bojovat za spojení těchto dvou naprosto odlišných světů (viz. úryvek 6). Katrja cítí, že není něco v pořádku a zoufale se vydává za Mychajlem, který se snaží o to, aby se nesetkala s jeho rodinou. To se však nepodaří a Anna Petrivna se na Katrju vrhá. Příběhne zbytek rodiny a snaží se Annu odtrhnout. Po chvíli se však všichni, kromě Mychajla, staví proti bezmocné mladé dívce a vyhrožují jí. Zpočátku se Katrja nebrání, ale potom pochopí, že nic nezpůsobila a všem se postaví (viz. úryvek 7). Celá hra končí velice tragicky. Katrja, která už ví, že Mychajlo není schopen za jejich lásku bojovat, se pomate a bere si život. I přesto všechno, co se stalo, Mychajla stále miluje. Nakonec Paška, dívčina přítelkyně, na přání Katrji běží pro Mychajla, který však přichází příliš pozdě. Katrja, která se otrávila, mu umírá v náručí (viz. úryvek 8).

Úryvek 4

М и х а й л о. ...ти молода моя, заручена. Підеш за мене?

К а т р я (з жахом). Що ви? Цього зроду не буде!

М и х а й л о. Як так?

К а т р я. Не буде, не буде! Що ви тільки кажете? Я й подумати не посмію: хто я?

М и х а й л о (цілує її). ..перлино моя дорога! Більше мене варт!

К а т р я. Ні, ні! Не мені судилося таке щастя! Куди мені, бідній мужичці, бути дружиною вашою? Ні ступити, ні заговорити не вмію; ви взяли б собі камінь за плечі. І люде осміють, і бог скарає: паруються тільки рівні...

М и х а й л о... моя лебідочко, абичого; не плутай сюди бога! Перед ним усі рівні; він кожному дав серце, і у кожного воно однаково б'ється. Ми з тобою підемо поруч чесно по новому шляху, і ти мені станеш не каменем, а товаришем-дружиною; я тебе всьому, всьому вчитиму...

(Zdroj: http://www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=1567&page=9#text_top)

Překlad:

МУЧАЈЛО. ...ty mladička moje, snoubenka. Vezmeš si mě?

КАТРЈА (z hrůzou). Co? To se nestane!

МУЧАЈЛО. Proč?

КАТРЈА. Nestane, nestane! Co vy jen říkáte? Na to se ani neodvážím pomyslet: kdo jsem já?...

МУЧАЈЛО (líbá ji). ... perlo moje drahá! Stojíš za to!

КАТРЈА. Ne, ne! Není mi souzeno takové štěstí! Co mi, chudé děveče, stát se Vaší ženou? Neumím vystupovat, mluvit; nesl byste na svých bedrech břemeno. A lidé by se posmívali, a Bůh nás potrestal: párují se jen sobě rovní....

МУЧАЈЛО. ...moje labutěnko, cokoliv; neplet' sem Boha! Před ním jsou si všichni rovni; každému dal srdce a v každém stejně bije. Půjdu s tebou čestně bok po boku novým životem, a ty se nestaneš břemenem, ale přítelem - manželkou; já tě všechno, všechno naučím...

(Autor překladu: Hana Havlíková)

Úryvek 5

С т е п а н и д а (ввіходить п'яненька). Що ж, що я була панською полюбовницею?

Не по своїй волі, дрантя, чуєш? Не по своїй волі!.. А ти - по своїй,..

Дівуєш? І я навчуся по сьомій дитині так дівувати! Чия б казала, а твоя б мовчала! Яка я п'яниця? Випила, ну - випила на свої, а не на крадені, злодюго, чуєш?

К а т р я. Тітко, кого це ви так лаєте?

С т е п а н и д а. А ту шелихвістку бісову, покоївку панину, Аннушку...

(Zdroj: http://www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=1567&page=13#text_top)

...

М и х а й л о. Не так, не так, а отак! (Обніма). Ходім звідси, щоб хто не здибав.

К а р т я (журно), І-і, вже! Нема чого й критись...

М и х а й л о. Як нема чого?

К а т р я. Уже швидко по всьому селу роздзвонять, рознесуть... Степанида оце була, каже - Аннушка похваляється... плеще на мене...

М и х а й л о. От каторжна! Я їй утну язика!

К а т р я. Не втнеш, ще більше здратуєш! Де вже там те шило в мішку утаїти! Пізно.

М и х а й л о. Ти жалкуєш?

К а т р я. Борони боже! Своєю волею покохала, - аж згоріла у тім коханні! Все без жалю віддала тобі; за тебе і муки прийму... Не зраджуй тільки мене, соколе мій, доле моя! (Припада до Михайла).

(Zdroj: http://www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=1567&page=14#text_top)

Překlad:

STEPANYDA (přichází opilý). Co, co já jsem byla panskou milenkou? Ale ne z vlastní vůle, šmejde, slyšíš? Ne ze své vůle!... A ty – ze své, ...! Seš svobodná? A já jsem se naučila i po sedmi dětech být svobodná. Čí by mluvila, a tvoje by mlčela. Jaká jsem alkoholička? Vypila jsem, no...

KATRJA. Teta, komu tak nadáváte?

STEPANYDA. A na tu, ďábelskou žvanilku, posluhovačku Anušku...

...

MYCHAJLO. Ne tak, ne tak, o tak. (Objímá). Pojd' me odtud, aby nás nikdo neviděl.

KATRJA (smutně). A-a, už! Není důvod se skrývat...

MYCHAJLO. Jak není? Proč?

KATRJA. Velmi rychle po celé vesnici se to rozkřiklo, rozneslo... Stepanyda tady byla, říká – Annuška se chlubí ... pomlouvá mě...

MYCHAJLO. O, ničema! Já jí useknu jazyk!

(Autor překladu: Hana Havlíková)

Úryvek 6

М и х а й л о. Який Микола щирий та добрий... Павло уже надто гострий, а Микола практичним своїм розумом ясно, логічно дивиться на все... Правда-таки, щоб послужити народові, треба собі здобути сили... От про Катрю тільки, щоб вона мене проміняла...!.. А проте, може, вона зі мною й не буде щасливою?...

(Zdroj: http://www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=1567&page=18#text_top)

Překlad:

МУСНАЈЛО. Jak je Mykola upřímný a hodný... Pavlo je příliš přísný a Mykola je praktický člověk, na všechno se dívá logicky... Je to pravda, abych posloužil národu, musím nabrat sílu... A o Katrje jen, aby mě nevyměnila -... A možná se mnou nebude ani šťastná?...

(Autor překladu: Hana Havlíková)

Úryvek 7

К а т р я (божевільне обводить очима всіх, кинулась од Харлампія до Михайла).
Ріжте косу! (Рве кісники і розпущена коса хвилями спадає на плечі). Тобі її
різати, Михайло! Ріж!! Чого ж зупинились? Катуйте! Розшарпали серце -
добивайте!

Христа ради, добивайте, не пускайте живою! Топчіть ногами; давить і дитину від
вашого сина!

А н н а П е т р і в н а. Ай!! (Зомліла).

Михайла як громом ударило. Всі скам'яніли.

(Zdroj: http://www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=1567&page=19#text_top)

Překlad:

KATRJA (pomateně blouzní po všech očima, od Charlampija se vrhá k Mychajlovi).
Uřízněte mi cop! (Strhává stuhy a rozpuštěný cop jí v okamžiku padá na záda). Ty bys
ho měl uříznout, Mychajlo! Řež! Proč ses zastavil? Popravte! Rozdrásali srdce –
dorazte! Kriste, dorazte, nepusťte mě živou! Pošlapat nohama; dusit i dítě od vašeho
syna!

ANNA PETRIVNA. Ach!! (Omdlela).

Do Mychajla jakby hrom uhodil. Všichni z kameněli.

(Auto překladu: Hana Havlíková)

Úryvek 8

К а т р я. О!!... вогнем пече мене... каменякою давить...

Смерть? Уже смерть? (Тиснеться до Михайла і божеволіє)... Не дай мене,

Михайло! Нічого не бачу!! Де ти? Де ти? Ой страшно!

М и х а й л о (рида). Я тут, Катрусю! Боже мій, зглянься!!

К а т р я. О-ох! Як же тяжко!! Ой!! ... Смерть... смерть... (Несамовито кидається на коліна). Мати божа!.. Прости мені... не дай моєї душі! (Хитається).

М и х а й л о (кидається, піддержує). Катрусю! Життя моє!! Опам'ятайся!.. Павло прибіжить зараз! Вирятує!!

К а т р я. Холод під серце підступа... туман застила очі... Михайло! Де ти? Не зникай! Ой!! (Витягується на руках у Михайла)...

Тим часом чути за вікном голоси і тупотню.

М и х а й л о (спуска її на долівку). Катре! Катре! (Припада до серця). Не б'ється? Умерла!! (Одскакує в непритомнім жаху на авансцену направо і стоїть каменем).

(Zdroj: http://www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=1567&page=22#text_top)

Překlad:

KATRJA. O!!...Smrt? Už smrt? (Tiskne se k Mychajlovi a blázní). Hučí! Ach, jak hučí!

To už vyjí... pro mou duši letí... Nedej mě, Mychajlo! Nic nevidím! Kde jsi? Kde?

Och, strašné!

MYCHAJLO (pláče). Jsem tady, Katrusju! Bože můj, slituj se!!

KATRJA. O-och! Jak těžko! Smrt... smrt...(nepříčetně padá na kolena) Matko boží!

Odpusť mi... nedej moji duši! (Kymácí se).

MYCHAJLO (spouští se na zem, podepírá ji). Katrusju! Živote můj!! Vzpamatuj se!...

Pavlo přijde hned! Zachrání tě!

KATRJA. Chlad svírá srdce... mlha zatemňuje oči... Mychajlo? Kde jsi? Nezmiz! Ach!
(Umírá v náručí Mychajla)...

Tou dobou jsou slyšet za okny hlasy a dupot.

MYCHAJLO (pokládá ji na podlahu). Katrjo! Katrjo! (tiskne se k jejímu srdci) Nebije?
Zemřela!! (Odskakuje ve strašlivé hrůze na proscénium⁷³ napravo a stojí jako kámen).

(Autor překladu: Hana Havlíková)

5.2.3. Shrnutí

Staryckyj mistrovsky popisuje psychologii jednotlivých postav. Autor se zaměřuje na milostné téma nejen napříč sociálními vrstvami, ale zabývá se i věkovými rozdíly. Zobrazuje zde například vzplanutí starého muže (Ljašenko) k mladé dívce (Žozefina) a zralé ženy (Anna Petrivna) k mladičkému lékaři (Pavlo). Ani jedno z těchto vzplanutí však není naplněno. Dále autor poukazuje na obrovské sociální rozdíly (láska Katrji a Mychajla), které byly nedílnou součástí tehdejšího života. Postavení ve společnosti hrálo velice důležitou roli a sňatky dvou lidí z naprosto odlišných světů nebyly tolerovány (postoj Mychajlovi rodiny k jeho vztahu s Katrjou). Staryckyj kritizuje nezodpovědné chování mladých bohatých chlapců, pro které nebyl problém pro vlastní zábavu využít mladičké dívky, které naivně věřily lžím a slibům (ve hře tohle chování velice kritizuje mladý lékař Pavlo).

Staryckyj v této divadelní hře zobrazuje upřímnou lásku (Katrja), lidskou povýšenost (Anna Petrivna, Ljašenko), zbabělost a sobectví (Mychajlo), odvahu a upřímnost (Pavlo) a také nehynoucí lásku a věrnost (Dmytro).

5.2.4. Jazyk hry

Autor užívá ukrajinský jazyk především u postav z vesnického prostředí. Dle mého názoru je to z toho důvodu, že ukrajinština byla opravdu mluvená pouze na vesnicích, silná rusifikace ovlivnila veškeré dění na Ukrajině, a lidé z vyšších tříd mluvili především rusky, nikoliv ukrajinsky. U postav, které představují svět města, autor užívá také francouzštinu. Paříž v té době byla kolébkou kultury a centrem vzdělání

a umění. Každý, kdo uměl francouzsky, byl považován za inteligentního a vzdělaného člověka. Proto se některé postavy, jež jsou představitelé městského života, snaží mluvit francouzsky a doplňují své výpovědi větami a slovy ve francouzštině, aby působily vzdělaně.

Staryckyj v dramatu užívá také frazeologismy, například: „Не такий страшний чорт, як його малюють“ (Ne takyj strašným čort, jak joho maljujuť – není to tak strašné jak to vypadá), „...як громом ударило“ (... jak hromom udarylo – jak by do něho udeřil hrom).

5.2.5. Zajímavosti

Na drama byly veliké ohlasy. Na hru reagoval například M. Kostomarov⁷⁴, který napsal:

„Автор зачепив найживіші струни сучасного суспільного життя, розкрив недугу, яка відчувається всюди в наш час, і зобразив її в таких рисах, в яких вона проявляється в сучасному суспільстві.“

(M. P. Staryckyj. Krytyko – biohrafičnyj narys, Kyjiv 1960:131)

(„Autor zachytil nejaktuálnější stránky současného života společnosti, odkryl neduhy, které jsou dnes pociťovány všude, a zobrazil je v takových rysech, v jakých se projevují v současné společnosti.“)

(Autor překladu citace: Hana Havlíková)

5.3. Rozbor dramatu „За двома зайцями“ (Za dvoma zajcями – „Za dvěma zajíci“)

5.3.1. Základní informace o hře

Hra byla napsána v roce 1883 a v ten samý rok byla také uvedena na scéně. Jedná se o komedii o čtyřech dějstvích. Tato divadelní hra je přepracováním komedie I.

Nečuja – Levyckého s názvem „ На Кожум'яках“ (Na Kožumjakach – „V Koželuhách“⁶⁸). Autor se v dramatu vysmívá povýšené omezenosti měšťáctví, užívá ostrou satiru a humor.

5.3.2. Rozbor dramatu

Ve hře vystupují:

- Prokop Svyrydovič Sirko – měšťan, obchodník, nechá se utlačovat vlastní dcerou Proňou
- Eudoxie Filipova – jeho žena, nade vše miluje své jediné dítě Proňu
- Proňa -. Jejich dcera, rozmazlená, hraje si na velkou dámu, je strašně ošklivá, 3 měsíce strávila v „pencionátě“, kde ji učili, jak se má chovat opravdová dáma na úrovni. Pro její nevhodné chování ji však vyloučili a Proňa se vrací ke svým rodičům a žije v domnění, že studium v „pencionátě“ jí dalo mnoho zkušeností a opravdu z ní učinilo člověka na úrovni.
- Sekleta Lymarová – sestra Sirkové, trhovkyně, rázná obyčejná žena, která si nedá nic líbit
- Halka – její dcera, jemná a poslušná
- Svyryd Petrovič Oháňka – holič, sukničkář, hraje si na bohatého a váženého mladého muže, přitom je zadlužený a potřebuje se dobře oženit
- Nast'a, Natálka – kamarádky Proni
- Chymka – služebná u Sirků
- Tekla – posluhovačka Lymarové
- Štěpán Hejt'uk – soustružník, dříve sloužil u Lymarové, nesnáší Oháňku
- Marta, Ust'a, Veronika – kamarádky Lymarové
- Joška - lichvář
- Měšťané, měšťanky, trhovkyně, mládenci, děvčata a další

(Jména postav jsem čerpala z českého překladu, nikoliv z originálu. Jména jsou v překladu počeštěna a tím i podle mě bližší českému čtenáři – čerpala jsem z knihy J. Turečka–Jizerského „Za dvěma zajíci“, Praha 1959:5)

Drama se odehrává na kyjevském předměstí Podolu, ve čtvrti Koželuhy v druhé polovině 19. století. Autor zobrazuje život měšťanů, který je plný povyšování a nadřazenosti, vtipně vystihuje jejich snahu chovat se jako šlechtici a vysmívá se jejich způsobům. Hra vypráví o přetvářce, o falešné lásce, která by mohla být cestou k získání peněz.

Rozbor jednotlivých milostných vztahů

- **Prokop a Eudoxie**

Prokop a Eudoxie jsou v dlouholetém manželství spokojení a navzájem se i v pokročilém věku velmi milují a pošťuchují se (viz. úryvek 1). Často se nepohodnou kvůli své dceři Proně, která nemá ani k jednomu z rodičů kousek úcty a neustále je okřikuje.

Úryvek 1

Прокіп Свиридович. От бач, ти й не знаєш, чим мені догодити, а мене, як тебе не бачу, то й сум бере!

Явдокія Пилипівна. Добрий сум! Пішов в свою кімнату та й хропе, аж кімната дрижить, а я тут сама горюю: нема до кого й слова промовити.

Прокіп Свиридович. Скучила? Як ми бралися, то гули, як голубочки, і до смерті будемо густі: гулю-гулю, моя старесенька!

Явдокія Пилипівна. Забуркукав, мій сивесенький! (Присовується ближче і поправляє йому чуба).

Прокіп Свиридович. А чи пам'ятаєш, Явдоню, як я присватувався до тебе? Як я тоді вертівся коло тебе!

Явдокія Пилипівна. Згадай іще колишне! Минулося! От уже в нас і дочка на порі...

Прокіп Свиридович. Та так, так! Уже давно б час!

Явдокія Пилипівна. Чого давно? Ще вони молоді! .

(Zdroj: „Za dvoma zajcjamy“, Charkov 1954:34,35)

...

Пřeklad:

PROKOP. Tak to vidíš, ty nevíš, čím bys mi mohla přijít na chuť – a já. Když tě jen chvíli nevidím, tak je mi smutno.

EUDOXIE. Moc smutno! Zalezeš do postele a chrápeš, až se stěny třesou – a já tu sedím samotná, ani slovíčko si nemám s kým promluvit.

PROKOP. Stejskalo se ti? Když jsme se brali, vrkali jsme jako holoubkové, a budeme tak asi vrkat až do smrti. Tak už nebublej, můj šediváčku!

EUDOXIE. A ty se moc nenadouvej, můj rousňáčku! (Přisedne k němu blíž a přihlazuje mu vlasy)

PROKOP. Pamatuješ, Eudočko, jak jsem si tě namlouval? Jak jsem se pořád kolem tebe točil?

EUDOXIE. To všechno už je dávno pryč! Vždyť máme dceru na vdávání...

PROKOP. Tak, tak! Už dávno měla být pod čepcem.

EUDOXIE. Nemá zmeškáno! Je ještě mladá.

(„Za dvěma zajíci“, Praha 1959:33)

- **Štěpán a Halka**

Štěpán, mladý vesnický chlapec, je zakoukaný do mladičké Halky, chudého děvčete, jež je sestřenicí Proni (viz. úryvek 2). Halka má Štěpána ráda, ale v průběhu celého díla autor nezobrazuje vývoj tohoto možného milostného vztahu. Štěpán nenávidí neustále se naparujícího Oháňku, který se v průběhu děje začíná dvořit i Halce (viz. úryvek 3).

Úryvek 2

С т е п а н. Та як же! Натягне штани-галанці, узує чоботи на рипах, та ще напне на голову капелюха, та й дметься, як шкурат на огні! Які були у батька гроші — процвиндрив, а тепер що на йому, то й при йому!

1–й б а с. А так: батько його було на базарі голив та кров пускав, баньки ставив, то й копійка водилась, а він уже, бач, і цилюрню по-модньому...

С т е п а н. Не знаю, чи голить других, а що себе обголив — то так!

1-й б а с. А який ласун до дівчат, як зводить усіх — біда!

2-й б а с. Та то ж через теє Степан на нього і гори верне.

Д е х т о. Боїться, значить, щоб не одбив дівчини.

С т е п а н. Одбив би я йому печінки!

Д р у г і. О! Він хваткий!

1-й б а с. А в тебе уже є коханка?

С т е п а н.. Що ти їх слухаєш? Верзуть теревені!

Д е х т о. Єсть, єсть...

1-й б а с. А хто?

Х л о п е ц ь. Галя Лимаришина.

1-й бас. Гарна?

Х л о п е ц ь. Чудо яка!

С т е п а н.. Ти-бо мені, гляди, і честь знай, бо язика й полатати можна!

(Zdroj: „Za dvoma zajcjamu“, Charkov 1954:11,12)

Překlad:

ŠTĚPÁN. Nadutý hlupák je to! Navlékne si úzké hejskovské kalhoty, obuje si vrzavé boty, na hlavu si narazí klobouk a nafoukne se jako žába. Všechny peníze, co zbyly po otci, prohýřil – a teď má jen to, co má na sobě.

1. BAS. Jeho tatík holíval na bazaru, pouštěl žilou a sázel banky – ušetřil nějaký ten krejcar – a on teď dokonce i holírnu – podle módy.

ŠTĚPÁN. Jestli holí druhé, to nevím, ale že sám sebe holil, to je jisté.

1. BAS. A jak mlsný na děvčata! Všechny je svádí a šulí, až běda!

2. BAS. Aha! Tak proto tedy by na něj Štěpán nejraději i psí hlavu nastrčil.

KDOSI. Bojí se, aby mu neodloudil děvče.

ŠTĚPÁN. Já bych mu odloudil hlavu od krku!

1. BAS. Ty máš děvče?

ŠTĚPÁN. Že je posloucháš! Blábolí nesmysly!

KDOSI. Nezapírej, my to víme.

1. BAS. A která to je?

MLADÍK. Halka Lymarová.

1. BAS. Hezká?

MLADÍK. Jako obrázek.

ŠTĚPÁN. Dej si pozor, abych ti nezašil jazyk!

(„Za dvěma zajíci“, Praha 1959:13)

Úryvek 3

С т е п а н (поклонився всім і тихо до Галі) Здрастуйте, Ганно Івановно!

Г а л я. Здрастуйте! (Подає руку).

С т е п а н (зиркнувши на Голохвостого), Чого цей ланець тут?

Г а л я. То, Степане, горе моє!

С т е п а н. Як? Що таке?

Г а л я. Та, либонь, свата мене, а мені хоч у воду!

С т е п а н. А мати що?

Г а л я. То ж моє нещастя, що мати за його: багатий...

С т е п а н. Який він багатий? Шарлатан! Його оце Йоська-жид мав у тюрму посадити.

Г а л я (радимо). О, невже? А він тут ману пуска.

С т е п а н. Та я зараз так його огрію, що очманілим вискочить!

Г а л я. Бога ради: не чіпайте тут! Не знаєте матері? Вона так і не повірить, ще вас вижене з хати!

(„Za dvoma zajcjamy“, Charkov 1954:80)

Překlad:

ŠTĚPÁN (se všem poklonil a tiše k Halce). Dobrý den, Halko!

HALKA. Dobrý den! (podává mu ruku)

ŠTĚPÁN (s pohledem na Oháňku). Co tady dělá ten lajdák?

HALKA. To je moje neštěstí, Štěpáne.

ŠTĚPÁN. Jak to, co se stalo?

HALKA. Přišel na námluvy – ale já bych raději skočila do vody.

ŠTĚPÁN. A co matka?

HALKA. To je právě to neštěstí, že mu maminka přeje. Je bohatý...

ŠTĚPÁN. On, že je bohatý? Podvodník je to. Žid Joška ho zrovna chtěl dát zavřít do kriminálu!

HALKA (radostně). Opravdu? A on nás tady omračuje!

ŠTĚPÁN. Já ho teď tak omráčím, že odtud vyletí, jak když mu hlava hoří!

HALKA. Proboha, jenom nic nezačínajte! Copak neznáte maminku? Ona jen tak neuvěří a ještě nakonec vyžene z domu vás!

(„Za dvěma zajíci“, Praha 1959:76)

- **Oháňka a Halka**

Oháňka je mezi mladíky známý svým sváděním mladých děvčat, která přitahuje svým uhlazeným zevnějškem, způsobem řeči a gesty, která působí vznešeně. Oháňkovi se zalíbí mladička Halka, dcera Seklety, chudé trhovkyně (viz. úryvek 4). Vzhledem k tomu, že Halka není bohatá, Oháňka ani nepomyslí na sňatek s ní (viz. úryvek 6). Snaží se proto pouze flirtovat a pobavit se, protože Halka je velice krásná. Ta ho ale odmítá a vztah s Oháňkou se jí přičí (viz. úryvek 4). Halčena matka Sekleta uvidí, jak její dceru mladík svádí a donutí Oháňku být čestným a s Halkou se zasnoubit (viz. úryvek 5). Oháňka však tohle zasnoubení nemyslí vážně, jde mu pouze o to, aby se nerozkřiklo, že Halku sváděl a podařilo se mu uzavřít jiný výhodnější sňatek. Proto všechny oklame a s Halkou se zasnoubí pouze naoko. Sekleta se na oslavě svého svátku potom všem pochlubí, že její dceru si vezme bohatý mladý pán, což Oháňku zaráží (viz. úryvek 7).

Úryvek 4

Г о л о х в о с т и й (зуздівши). А, на ловця й звір біжить. (Підліта). Ціп-ціп, куріпочко!

Г а л я. Ой, це чужий хтось! (Хоче тікати, але Голохвостий заступа дорогу).

Г о л о х в о с т и й (придивившись). Господи! Це ж та сама красунечка, що я коло Володимира бачив! От ціпонька! (До неї). Не тремтіть-бо: чого лякатись, моя зозулечко, — хіба з'їм?

Г а л я. От, ей-богу, коли не пустите, то калавур закричу і будошника покличу.

Г о л о х в о с т и й. Вигадайте! Тільки крикніть, то я такого наговорю, што зараз і в часть вас посадять.

Г а л я. За що? Що ви гвалтуєте серед ночі, то я маю сидіти?

Г о л о х в о с т и й. Слухайте, серденько, не лементуйте, бо я тільки поговорить хотів з вами, моя зірочко красна. Як повидів я вас коло Володимира, то з тієї ночі і пропадаю, — просто вхопили моє серце щипцями, гвоздком у голові сидите, хоч і

бритви не бери в руки!

Г а л я. А справді, це той самий... Бачите: ганяли, ганяли там, та й тут переступаєте

дорогу; сорому нема, а ще панич!

Г о л о х в о с т и й. Да коли улюбљон, да так улюбљон, що хоч візьміть в руки піштолета і простреліть тут грудь мою!

Г а л я. Так і повірили! Шукайте собі панночок!

Г о л о х в о с т и й. Дави луччі за самих найкращих панночок; ви просто така ціпонька, що аж слина котиться, — вірте!

Г а л я. Хороша пороша, та не для вас!

...

Г а л я. Пустіть же, якщо любите, бо, боронь боже, хто здиба, то буде лихо...

Г о л о х в о с т и й. Ніхто не здиба! Куріпочко моя! (Обніма).

Г а л я. Пустіть-бо! Так не годиться! Бач який! Пустіть, бо кричатиму!

Г о л о х в о с т и й (притиски ще більше), У-ух! Пропав я! Пожар!

(„Za dvoma zajcjamu“, Charkov 1954:25,26)

Překlad:

OHÁŇKA. Á, zajíček mi běží rovnou do rány. (Přiskočí k ní).

HALKA. Promiňte, zmýlila jsem se. (Chce utéci, ale Oháňka jí zastoupí cestu)

OHÁŇKA. Mondié, vždyť je to ta krasotinka, kterou jsem viděl u Vladimíra! Nebojte se! Čeho jste se polekala? Vždyť vás nesním!

HALKA. Jestli mě nepustíte, zavolám strážníka!

OHÁŇKA. Jen zavolejte – a já mu tolik namluvím, že nakonec sebere vás.

HALKA. Za co? Vy tropíte v noci výtržnosti, a mne mají sebrat?

OHÁŇKA. Nedělej kravál, srdíčko, chci s vámi jen trochu porozprávět. Od té chvíle, co jsem vás spatřil u Vladimíra, jsem úplně ztracen. Chytila jste mě kleštěmi za srdce jako za bolavý zub, zapíchla jste se mi do hlavy jako hornodle do frizury, že ani břitvu nemohu vzít do ruky.

HALKA. Tak to jste vy? ..Tam jste mě pronásledoval – a tady mi lezete zase do cesty! Že se nestydíte – takový mladý pán!

OHÁŇKA. Když jsem zamilován, tak jsem zamilován!

HALKA. Kdopak by vám věřil! Hledejte si nějaké slečinky – a mne nechte na pokoji.

OHÁŇKA. Vy jste líbeznější než všechny nejspanilejší slečinky dohromady!

HALKA. Líbezná, nelíbezná, ale rozhodně ne pro Vás!

...

HALKA. Jestli mě máte rád, tak mě pusťte...! Někdo nás uvidí a bude zle!...

OHÁŇKA. Nikdo nás neuvidí. Pojď ke mně, ty moje koroptvičko..(objímá ji).

HALKA. Pusťte! Pusťte, nebo začnu křičet!

OHÁŇKA. (tiskne ji ještě víc). Musíš být moje! Hořím!

(„Za dvěma zajíci“, Praha 1959:26,27)

Úryvek 5

С е к л и т а (ще дужче). А щоб ти не діждав, щоб я за дочку гроші брала? Щоб я рідну дитину продавала? Не діждеш! Не втечеш! Не пушу! У мене одна дитина, як одно сонце у небі! Нащо ти зводиш її з ума?!

Г о л о х в о с т и й (набик). От репетує бісова баба; розбудить усю вулицю! (До неї). Та я, ей-богу, не чіпав вашої дочки — тільки побалакав.

С е к л и т а. Брешеш, нащадку іродів! Сама бачила, як обнімались! Знаю я вас, паничів! Знаю, як ви обдурюєте та з ума зводите дівчат!

Г о л о х в о с т и й. Та щоб я луснув, коли зводив!

С е к л и т а. Докажи, докажи! Я не повірю твоєму слову: твої слова гнилі, як яблука! Ти харциза, волоцюга!

Г о л о х в о с т и й. Та що ж ви ластесь? Я не перекупка: обманювати не буду! Од вас не можна ні одпроситись, ні одмолитись!

С е к л и т а. Ти думаєш, що як я перекупка, то мене можна й зневажати? ...

Г о л о х в о с т и й (набик). От, не вирвусь! (До Сек-литу). Та, присяйбі, і не думав безчестити! (Хоче знову вирватись).

С е к л и т а. Не пручайсь! Не пушу! Гвалт, гвалт! Поліція! Поліція! Квартальний!

Г о л о х в о с т и й (набик). Ой пропав я! (До Секлиту). Цитьте! Не кричть-бо!

...

Г о л о х в о с т и й. Ой, поліція! Шкандаль! (До Секлиту). Слушайте сюди, не кричть: я всю правду скажу: ми любимось з вашою дочкою, тільки я чесне маю на думці: я її хочу сватати...

(„Za dvoma zajcjamy“, Charkov 1954:28,29,30)

Překlad:

SEKLETA (křičí ještě víc) Vidíte ho, svůdníka, chce, abych mu prodala své vlastní dítě! Ty lotře, ty zpustlíku! Mám jediné dítě jako slunce na nebi, a ty mi je budeš svádět?!

OHÁŇKA. Nekřičte! Probudíte celou ulici! Neobtěžoval jsem vaši dceru, na mou duši! Chtěl jsem se s ní trochu popovídat.

SEKLETA. Lžeš, ty pravniku Herodesův! Na vlastní oči jsem viděla, jak jste se objímali. Zním takové panáčky – svádějí děvčata a pak prásknou do bot! Mně ale neutečeš!

OHÁŇKA. Ať se propadnu, jestli jsem ji sváděl!

SEKLETA. Nevěřím ti ani písmenko! Co slovo, to lež, ty flákači, ty vandráku!...

OHÁŇKA. Co mi nadáváte? Nejsem přece žádná bába z trhu, nechci vás šidit!

SEKLETA. Co? Ty si myslíš, že když jsem trhovkyně, že mi můžeš jen tak sahat na čest?...

OHÁŇKA. Na mou duši, ani mě nenapadlo vás hanobit! (opět se jí chce vytrhnout).

SEKLETA. Necukej se, panáčku! Nepustím tě! Pomóóóc! Pomóóóc! Policiéééé!
Policiéééé!

OHÁŇKA. Kristapáne, u Sirků už se otvírají okenice! Nekřičte tolik!

...

OHÁŇKA. Proboha, policie... Poslouchejte přece, nekřičte tolik, já vám řeknu plnou pravdu! Máme se s vaší dcerou rádi, mám čestné úmysly – chci si ji vzít...

(„Za dvěma zajíci“. Praha 1959:29,30)

Úryvek 6

Г о л о х в о с т и й (входить трохи збентежений). Дак оце і хата Секлити? Просто, дуже

просто; і хто б думав, що в такім гноїщі лежить брильянт? (Загляда в кімнату).

Одначе

немаєть нікого... Чи не повернути б мені оглоблі назад? Єй-богу, страшно, щоб я ще з

великого розуму не встроїв собі штуки! Ні, лучче, во всякім разі, хоч на минуту побачитись, ману пустить: ежелі вона чула щось, то можна одбрехатись; а ежелі не чула, то заспокоїти хоч на два дні, щоб і не допитувалась...

(„Za dvoma zajcjamy“, Charkov 1954:66)

Překlad:

ОНАЊКА (vchází poněkud nesměle z venku). Hm... tak tohle je domácnost Seklety. Chudoba – samá chudoba! Kohopak by napadlo, že v takovémhle domě leží brilliant! Sakrblé! Tak si myslím, že bych měl rychle obrátit voj zpátky, dokud je čas. Eh, co? Ať tak či onak bude lepší, když se tady aspoň na chvíli ukážu a udělám Lymarce v hlavě pořádný galimatyáš. Jestli něco zaslechla, tak už se z toho nějak vykroutím – a když neslyšela nic, tak ji aspoň na pár dní uklidním, aby se nevyptávala...

(„Za dvěma zající“, Praha 1959:63)

Úryvek 7

Г о л о х в о с т и й. Та сідайте-бо хоч ви, Галю, коло мене!

С е к л и т а. Сідай, сідай! Тепер уже можна! Бачите, яка парочка? Поздоровляйте: це жених і молода; Голохвостий посватав.

Г а л я. Мамо! Не робіть цього... слухайте, що я вам скажу...

С е к л и т а. Після! Мовчи тепер та дині.

Г о л о х в о с т и й (набік), Що це вона, здуріла? Привселюдно мене об'являєть женихом! От тобі й раз, досидівся! Тепер почнуть язики чесати!

М і щ а н к и (до Голохвостого). Бачите, а ви мовчите...

Г о л о х в о с т и й (замішавшись). Та то ще тільки так, між нами... розговор був...

Когда ще судить бог сватов прислати...

С е к л и т а. Що там сватів! От повеличайте їх, кумочки мої, та й заручини зап'ємо! Правда, гарна парочка?

Г о л о х в о с т и й (набік). Оце взяла в лещата!

У с і. Гарна, гарна, як вугірочки! Поздоров боже! (Співають).

(„Za dvoma zajcjamy“, Charkov 1954:84)

Překlad:

OHÁŇKA. Tak aspoň vy, Halko, se ke mně posad'te!

SEKLETA. Sedni si, jen si sedni! Teď už můžeš. To je páreček, co? Gratulujte jim, je to ženich a nevěsta! Pan Oháňka se zasnoubil.

HALKA. Maminko! Nedělejte to... poslechněte, něco vám řeknu...

SEKLETA. Až potom! Teď mlč a buď ráda!

MARTA (k Oháňkovi) A cože vy mlčíte a nic neříkáte?

OHÁŇKA (zmaten). To je... totiž... to je takové monpasijé – jaksi bez fazóny mezi námi... takový pohovor... Když bůh usoudí – pošlu starosvaty...

SEKLETA. Ále – co se starosvaty! Jen jim, kmotřičky, vinšujte – a zapijeme zasnoubení. Hezký páreček, co?

VŠECHNY. Pěkný, moc pěkný! – Jako dvě okurčičky! Gratulujeme! Dej bůh štěstí! Ať žijí! (Zpívají).

(„Za dvěma zajíci“, Praha 1959:79,80)

- **Oháňka a Proňa**

Tento pár mladých lidí tvoří hlavní dějovou linii celé hry. Oháňka, pohledný a bohatý mladík je pro rozmazlenou Proňu tím pravým. Je okouzlena nejen jeho elegantním vzhledem, ale také jeho stylem mluvy a jednáním. Obě postavy se povyšují nad ostatní a dávají všem jasně najevo, že jsou vzdělanější, inteligentnější a modernější než všichni kolem nich. Zdá se, že tito dva k sobě opravdu patří, ale láska Oháňky k Proně je pouze hraná. Proňa je totiž velmi ošklivá a rozmazlená a Oháňkovi se vůbec nelíbí. Přesto, kvůli své špatné finanční situaci, si ji touží vzít a získat tak peníze na své dluhy (viz. úryvek 8). Proňa věří jeho slibům a jeho nabídku k sňatku přijímá (viz. úryvek 9). O tom, že Oháňka se zasnoubil také s Halkou, nemá ani ponětí. V den jejich svatby se však nakonec i k Sirkovým donese, že Oháňka oklamal nejen Proňu, ale i celou rodinu. Sekleta a její přítelkyně vchází do světnice a pravda o dvojím zasnoubení a lhaní je venku. Ke svatbě Oháňky a Proni nakonec nedochází a Oháňka je zatčen pro své podvody (viz. úryvek 10).

Úryvek 8

Г о л о х в о с т и й. ... А вот, штоби Проні не випустити з рук, то необхідно.

Багата: який дом, сад! А лавка, а денег по скринях! Старого Сірка як струсну, то

так і посипляться карбованці! Одна надія на її придане, бо інакше не можу поправити своїх ділов: такий скрут, хоч вішайся. Довгів стільки, як блох у курнику! З дому вийти удень страшно, щоб який жидюга не піймав, ей-богу, правда. Тут особливо Йоська єсть; дак таке уїдливе, кляте, што ніяким хвисоном його не обійдеш. Де здибав, то й давай гроші, то й давай! Ну, де ж я тобі візьму, коли немає! А він, дурний, одно: давай, та й годі, вертай, що брав! Ну, што он? Какое понятіє імієт? Сказано, жид! А ти тікай, бо посадить — чиста напасть! Так і ховаюсь, і кручусь як муха в окропі: там у цилюрні уже посадив замість себе гарсона, та що з того? Цилюрня таки лопне! От як, дасть бог, на Проні женюсь, себто на її добрі та на її грошах, тоді я бритви через голову у Дніпро позакидаю, а заживу купцем первой гільдії, зав'ю такі моди алад'ябель! Тільки ж Проня й погана, як жаба...

(„Za dvoma zajcjamy“, Charkov 1954:16,17)

Překlad:

ОНАЊКА. ...Jenom nepustit Proňu z rukou! Sakrblé, ten dům a ta zahrada – a obchody a děnky – a těch mám plné truhly! Až starým Sirkou zaklepu, tak se zlat'áky jen posypou. Vždyť je to jediná moje záchrana! Mám dluhů jako kvítí, už ani nesmím ve dne vyjít na ulici, aby mě nějaký židák nechtíl. Obzvlášť ten Joška – dělej co dělej, žádnou fazónou se mu nevyhneš. Ještě mě nakonec dá zavřít pro podvod. Jediná moje záchran je – oženit ses Proňou, vlastně s jejími penězi. Pak hodím všechny britvy přes hlavu do Dněpru a budu si žít jako pán. Zavedu módy ala diabel! Jen kdyby Proňa nebyla tak ošklivá!...

(„Za dvěma zajíci“, Praha 1959:18)

Úryvek 9

Г о л о х в о с т и й. Да пущай меня алад'ябль скорчить, когда, значить, брешу (Набік). Ну сміліще! (Стає навколішки). В груди моей — Визувій так і клекотить! Рішайте судьбу мою нещасную: прошу у вас руку й серце!

П р о н я. Ой, мамо моя! Я так стривожена... так сталоь несподьовано... я... я... вас, ви знаєте... чи ви мене не обманюєте, чи любите? Я ще молода... не знаюсь у цім ділі...

Г о л о х в о с т и й. Ви не верите? Так знайте ж, що я решітально нікого не любив, не люблю і не любитиму, окромя вас! Без вас міне не жити на світе...

П р о н я. Так дуже любите? (Схиляється до його).

Г о л о х в о с т и й. То єсть говорю вам — кип'яток!

П р о н я. Ой страшно!

Г о л о х в о с т и й. Не безпокойтесь... обхожденіє понімаю...

П р о н я. І я вас дуже люблю! Душка мой! (Дає руку і цілує його). Я согласна...
буть вашою половиною. От только спросить благословенія... Папонько,
мамонько!

(Голохвостий хоче встати, але Проня задержує його.) Ні, сгійте!

(„Za dvoma zajcjamy“, Charkov 1954:61,62)

Překlad:

OHÁŇKA. Ať mě chytne křeč ala diabel, když lžu! (klekne před ní). V mé hrudi je
Vesuv – tak to klokotá! Vyřkněte rozsudek nad mým nešťastným osudem! Prosím vás o
ruku a srdce!

PROŇA. Matičko! Jsem tak rozechvěná... stalo se to tak najednou... já... já vás...
víte... nešidíte mě, milujete mě? Jsem ještě mladá... nevyznám se v tom díle...

OHÁŇKA. Vy mi nevěříte? Tak abyste věděla, já ještě konkrétně žádnou nemiloval,
nemiluju a nebudu milovat kromě vás. Bez vás mi nelze žít na světě...

PROŇA (se k němu sklání). Tak příšerně mě milujete?

OHÁŇKA. Ještě víc! To je – konkrétně – hotová vařící voda!

PROŇA. Ach, to je hrozné!

OHÁŇKA. Neznepokojte se... rozumím zacházení...

PROŇA. Já vás taky děsně miluji! Dušinko! (podává mu ruku a líbá ho). Souhlasím.
Budu vaší polovičkou... Jen požádat o požehnání... Papínku, matinko! (Oháňka chce
vstát, ale Proňa ho zadržuje). Ne, ne! Zůstaňte tak!

(„Za dvěma zajíci“, Praha 1959:59)

Úryvek 10

С е к л и т а. Сестро! В тебе дочка і в мене дочка! Нехай я буду й сяка й така, і
проста, і ликом шита, а все-таки я мати своїй Галі! Не дам знущатись над моєю

дитиною і запанілим поганцем! (До Голохвостого). Нащо ти дуриш моє дитя, нащо топтав до неї стежку? Нащо залицявся, коли ти не думав її брати?

Проня. Свириде Петровичу, що вона каже?

Прокіп Свиридовичі Явдокія Пилипівна. Як же це, Свириде Петровичу?

Голохвостий. Брехня, брехня! Я вам не позволю публікувати мене! Я вам!
я... я...

...

Проня (істерично). То такі ви? Мені одно, а друге другій? При мені у очі мало не

вскочите, а за очі бані-тувати... Ох! Ох!

Голохвостий (одступа). Та що ви їм вірите!

Проня. Чого ви ходили до мене? Нащо ви божились, клялись, падали передо мною на

коліна?

Голохвостий. Та стійте ж...

Проня. Не за ваші магазини йшла... я... вас любила... а ви назнущались... осоромили на весь Подол... На весь Київ!.. Гетьте! ... (Мліє).

Прокіп Свиридович. Бон, вон з нашого двору, щоб і слід тут ваш не смердів!

Явдокія Пилипівна. Вон, вон! Не треба нам такого зятя!

Голохвостий. Ну, до свідання!

...

Ті ж, жид і квартальний

Жид. Ай, гвулт! Ферфал! Беріть його — он тамечки шарлатан, мошенник!

Квартальний. Пожалуйте в часть!

Всі остовпіли, Голохвостий опустил циліндра

(„Za dvoma zajcjamu“, Charkov 1954:104,105,108,109,110)

Překlad:

SEKLETA. Sestra, nesestra! Ty máš dceru a já mám taky dceru. Ať už jsem taková nebo maková, třeba prostá a z Chudého pytle, ale přece jen matka svého dítěte!

Nedovolím, aby moh Halku zhanobili takoví zpanštlí chřapouni! (k Oháňkovi) Proč jsi mé dítě pobláznil? Proč jsi za ní lež?! Proč sis ji namlouval, když si ji nechceš vzít?!!

PROŇA. Svyryde Petroviči, co to povídá?

PROKOP a EUDOXIE (současně). Co je to, Svyryde Petroviči? Co to znamená?

OHÁŇKA. To le lež, samá lež! Osobo, já vám nedovolím publikovat mě! Já vám... já... já...

...

PROŇA (hystericky). Takový tedy jste! Vy... vy... Mně říkáte jedno a té druhé zas něco jiného. Když jste se mnou, div že mi nevlezete do očí a za mými zády mě pomlouváte... Och... och... vy... vy...

OHÁŇKA (před ní ustupuje). Přece byste jim nevěřila...

PROŇA. Proč jste za mnou chodil? Proč jste mi přísahal, zaklínal se, na kolena přede mnou padal?

OHÁŇKA. Ale počkejte přece...

PROŇA. Nešla jsem za vašim bohatstvím... já vás... milovala... a vy jste se mi posmíval...zostudil na celý Podol... na celý Kyjev... Jděte! (opět „omdlévá“)

PROKOP. Ven! Ven z našeho domu!

EUDOXIE. Ven! My takového zetě nepotřebujeme!

OHÁŇKA. Nu – tak tedy do svídáníja, bonžúr, adié!

...

Žid Joška, policejní inspektor, předešlí.

JOŠKA. Tady je! Okradl mě, zničil, podvedl! Pane inspektor, seberou ho – je to šarlatán, podvodník!

POLICEJNÍ INSPEKTOR (k Oháňkovi). Račte se mnou na komisařství!

Všichni zkameněli. Oháňka upustil cylindr.

(„Za dvěma zajíci“, Praha 1959:102,105,106)

5.3.3. Shrnutí

Staryckij v tomto dramatu mistrovsky zobrazuje lidskou sobeckost a přetvářku (Oháňka) a lidskou povýšenost a nadřazenost (Oháňka, Proňa). Také poukazuje na to, že mladí pánové si nečestně zahrávali s city mladých vesnických dívek. Autor také

kritizuje, že v polovině 19. století nebyla většinou důvodem k sňatku láska, ale majetek. Láska hrála až vedlejší roli, důležité bylo, aby se dívka vdala za bohatého mládence i proti své vůli (Sekleta: Halka - Oháňka).

Autor velice vtipně zobrazuje měšťácký způsob života, jak se lidé z vyšší třídy snaží podobat těm opravdu na úrovni, snaží se napodobovat jejich řeč, oblékání, gesta. Usilují o to, aby byli co nejmoderněji oblečeni, stravovali se jiným jídlem než vesničané a používali cizí slova, kterým občas ani sami nerozumí. Tuhle „snahu“ potom předvádí vesnickým chlapcům a dívkám a snaží se je přesvědčit, jak jsou vzdělaní, vážení a na zcela jiné úrovni než „obyčejní“ lidé.

5.3.4. Jazyk dramatu

Autor užívá ukrajinský jazyk u vesnických obyvatel a u měšťanů používá místy ruštinu a prvky francouzštiny. Například postava Proni se snaží mluvit co nejvzdělaněji, ale vznešený jazyk neovládá, proto celý její proslov působí velice směšně. Francouzská slova nebo věty autor přepsal foneticky, nikoliv latinkou v původním znění (např. „Бонджур“ – „bonžúr“ místo „bonjour“, což znamená pozdrav a jiné). V díle se také objevuje celá řada lidových ukrajinských písní. Například:

Твоя пісня дуже гарна,	Tvoje píseň velmi pěkná,
Гарно ти співаєш:	krásně ty moc zpíváš:
Ти щасливий, спарувався	Jsi šťastný a spároval ses,
І гніздечко маєш.	A hnízdečko máš.

...

...

(„Za dvoma zajcjami“, Charkov 1954:10)

(Autor překladu: Hana Havlíková)

Staryckého komedii přeložil J. Tureček – Jizerský pod titulem „Za dvěma zajíci“. Kniha vyšla v Praze v roce 1959. Překlad se mi velice líbí, jazyk, který je v něm použit, je sice již zastaralý, ale k době, kdy se celá hra odehrává, se velice hodí. Překlad není doslovný, překladatel si dal velkou práci s „počeštěním“ dramatu a myslím, že to splňuje svůj účel. Jak sám J. Tureček – Jizerský píše: „...Bylo ovšem nutno ji nejen

přeložit z ukrajinského originálu (a ne z jinojazyčných překladů, jak se v poslední době u nás často děje), ale i upravit, zbavit ji zbytečně dlouhých monologů, jakož i často samomluvných poznámek pronášených „stranou“ a jiných přežitých zvyklostí poplatných své době – a přiblížit ji co nejvíce českému divákovi, aniž byl setřen ráz a kolorit původního díla.“

(„Za dvěma zajíci“, Praha 1959:4)

5.3.5. Zajímavosti

Hra byla v roce 1961 také zfilmována (viz obr. 23) režisérem Iljankem⁷⁵ a dodnes má veliký úspěch. Zajímavostí je, že hlavní postavy této velice úspěšné komedie (Oháňka a Proňa) mají v Kyjevě dokonce i pomník (viz obr. 24), který se nachází na Andrijivskomu uzvozi nedaleko Adrijivského chrámu.

Titul díla „Za dvěma zajíci“ autor zvolil z následujícího důvodu: „... Голохвостий починає залицятися одразу до двох дівчат, але народ знає: за двома зайцями побіжиш, жодного не спіймаєш.“ („...Oháňka se začíná dvořit naráz dvěma dívkám, ale každý ví: pokud poběžíš za dvěma zajíci, žádného nechytíš.“ (www.ukr.wikipedia.org) – (Autor překladu: Hana Havlíková).

5.4. Porovnání dramat

	Odlišné prvky	Stejné prvky
NESUDYLOS	<ul style="list-style-type: none"> • Tragická hra – nekončí šťastně • Lásky bohatého chlapce k chudé dívce – opravdová (Mychajlo, Katrja) • Zobrazení upřímné silné lásky (Katrja) • Negativní ovlivnění dítěte – syna (Mychajlo) - rodiči • Přátelství mezi děvčaty – upřímné (Katrja a Paška) • Užití francouzštiny francouzsky latinkou 	<ul style="list-style-type: none"> • Kritika mladých pánů, kteří svádějí naivní mladičké dívky z vesnice • Vztah bohatého chlapce a chudé dívky • Zobrazení velkých sociálních rozdílů • Povyšování měšťanů nad vesnickými „obyčejnými“ lidmi • Lásky je vedlejší, důležitý je majetek
ZA DVOMA ZAJCJAMY	<ul style="list-style-type: none"> • Komédie – končí dobře • Lásky bohatého chlapce k chudé dívce – pouze chťič (Oháňka, Halka) • Zobrazení falešné lásky (Oháňka) • Negativní ovlivnění rodičů jejich dítětem – dcerou (Proňa) • Přátelství mezi děvčaty falešné (Proňa a Nasťa s Natálkou) • Užití francouzštiny ukrajinsky fonetickým přepisem 	<ul style="list-style-type: none"> • V obou dramatech postava rozmazlené měšťácké dcery (Zizi, Proňa) • Užití ukrajinštiny u postav, které zastupují vesnici • Užití rusismů u postav, které zastupují měšťanstvo • Užití francouzského jazyka

ZÁVĚR

Při zkoumání milostné tematiky v dramatech Mychajla Staryckého jsem dospěla k několika poznatkům. Při rozboru milostných vztahů ze dvou dramát, která jsem si vybrala, a to dramata „*He судилось*“ (Ne sudylos – „Nebylo souzeno“) a „*За двома зайцями*“ (Za dvoma zajcjami – „Za dvěma zajíci“) jsem došla k tomu, že autor ve svých dramatech skrze milostný vztah dokáže mistrovsky zobrazit spory v tehdejší společnosti, sociální rozdíly města a vesnice, vykořisťování chudých obyvatel i povyšování se měšťanstva nad „obyčejnými“ lidmi.

Dále jsem zpozorovala, že autor za pomoci milostných vztahů popisuje charakter jednotlivých postav. Každý hrdina dramatu je nositelem nějaké vlastnosti, která je pro něj typická. Je zajímavé, že v každém dramatu autor zobrazuje kontrastní rysy vystupujících postav. Například: upřímnost – lživost, věrnost - záletnictví nebo odvaha – zbabělost.

V dramatech jsem si také všimla různých druhů milostných vztahů. Jedná se o lásku silnou a upřímnou, o lásku falešnou, o pouhý chtíč, o silné vzplanutí. Některé vztahy byly naplněny, došlo k jejich rozvoji a posléze i konci, jiné zase nebyly naplněny vůbec a byly ukončeny ještě před jejich možným začátkem.

Autor také zobrazil milostné problémy, které v tehdejší době byly velice časté a se kterými se můžeme setkat i dodnes: milostné vzplanutí starší osoby k mnohem mladší, láska mezi lidmi, kteří jsou naprosto z jiné sociální třídy, falešná láska, která může být snadnou cestou k majetku nebo chtíč bohatých mladých pánů po chudých naivních dívkách, které uvěří slibům a stanou se tak pouhými hračkami v rukou mladých záletníků.

Na konci své práce jsem obě již zmíněná dramata porovnala a došla jsem k tomu, že mají mnoho společných i rozdílných rysů. Tyto znaky jsem zkoumala v jazyce hry, v postavách, které v dramatech vystupují a především v milostných vztazích, které vznikají mezi hlavními i vedlejšími hrdiny dramatu.

Dospěla jsem tedy k závěru, že Mychajlo Staryckij milostnou tematiku ve svých dramatech užívá ne pro to, aby zobrazil milenecký vztah dvou lidí, ale především se snaží pomocí něj popsat charakter postav a poukázat na problémy tehdejší společnosti. Mohu tedy tvrdit, že všechny cíle, které jsem si v práci stanovila, se podařilo splnit.

РЕЗЮМЕ

Любовна тематика у драмах Михайла Старицького

Hana Havlíková

Що таке драма? Це один з літературних родів, який змальовує світ у формі дії, здебільшого призначений для сценічного втілення.* Існують жанрові різновиди драми: водевіль, фарс, драма, мимодрама, трагедія, комедія, трагікомедія. Водевіль – це невелика комедійна п'єса з піснями і танцями. Фарс – це різновид комедії, який використовує гумор і перебільшення. Драма має соціальний чи побутовий характер. У драмі є гострий конфлікт, який розвивається в постійній напрузі. Мимодрама – це драматичний твір, у якому актори говорять під акомпанемент музики. Трагедія – це драматичний твір, у якому конфлікти, що призводять до загибелі героя. Комедія – це драматичний твір, який використовують гумор і сатиру, за допомогою яких показують негативні суспільні та побутові явища. Трагікомедія – має ознаки як трагедії, так і комедії.

Чому я займаюся драмою? Тому що драма – це мій найбільш улюблений жанр художньої літератури. Я дуже люблю театр. Можна драму прочитати, а потім побачити її інсценацію у театрі і все порівняти. Драма на сцені набуває іншого вигляду, ніж літературний зразок. Герої одержують конкретні обличчя акторів і вся драма може справляти зовсім інше враження ніж коли драму читаємо і героїв собі уявляємо. І чому я пишу про драми Старицького? Тому що Михайло Петрович Старицький був справді один з найважливіших письменників української літератури. „...визначний діяч української культури другої половини XIX ст. Різнобічно обдарований, надзвичайно енергійний, глибоко свідомий громадянського обов'язку, він зробив ваговий внесок у мистецьке та громадське життя.“** Мені дуже сподобалася його творчість, я хотіла докладніше познайомити людей з його життям і передусім з його творчістю, підкреслити його важливе місце в українській культурі. Чому я займаюся любовною тематикою?

* www.uk.wikipedia.org

** Мороз – Погрібна Л. З.: Михайло Старицький у фотографіях, Київ 1983

Любовна тематика дуже часто з'являється у літературі – в поезії, прозі, драмі. Автор за допомогою міжлюдських зв'язків може показати проблеми у суспільстві, соціальну нерівність і тогочасні звичаї. Це мене цікавить.

Спочатку я мала проблему у дослідженні через відсутність матеріалу. Чеський матеріал для вивчення творчості Старицького важко знайти, тому що у нас є дуже мало матеріалу про українську літературу та існує мало перекладів на чеську мову не тільки цього автора, але також інших важливих українських авторів. Я використала матеріал українською мовою, який я знайшла у Празі в національній бібліотеці і у Києві. У науковій бібліотеці в Оломоуці я знайшла переклад на чеську мову комедії Старицького „За двома зайцями“, який я використала у практичній частині моєї праці.

Моя бакалаврська праця поділяється на дві частини – теоретичну та практичну. У теоретичній частині моєї праці я використала книги про життя і творчість Михайла Старицького, наприклад: *М. П. Старицький. Критико-біографічний нарис* А. Г. Сокирка, *Михайло Старицький. Літературний портрет* М. П. Комишанченка, *Михайло Старицький – том перший – поетичні твори* О. І. Гончара і Л. С. Дем'янівської, *Михайло Старицький – том третій – драматичні твори* Л. С. Дем'янівської. Далі я використала книгу про історію української літератури *Історія української літератури – том четвертий* колективу авторів.

Теоретична частина поділяється на чотири розділи. У теоретичній частині моєї праці я займалася життєвим шляхом Старицького і його творчістю. Я приділила увагу кожній частині його життя і творчості: 1) дитинство, 2) студії, 3) початки його творчості, 4) розвиток його творчості 5) його творчість у театрі 6) останні роки його життя. У теоретичній частині праці я підсумувала найбільш важливі події з історії України кінця XIX ст., які мали вплив на життя і творчість автора. Я також коротко згадала про інших художників, що мали вплив на Старицького. Це все знаходиться у першому розділі теоретичної частини моєї праці.

У другому розділі я займалася поезією Старицького. Насамперед я написала про загальний характер поезії Старицького, потім поділила його поезію на: 1) переклади поезії – яких авторів він перекладав, 2) його поезія – його твори я ще поділила за тематикою на: а) соціальну поезію, б) патріотичну поезію, с) хвалебну

поезію d) поезію, яка виражає протест проти царизму, е) інтимну лірику. У цьому розділі я використала книгу *Михайло Старицький – том перший – поетичні твори* О. І. Гончара і Л. С. Дем'янівської, з якої я використала уривки віршів, які я переклала чеською мовою.

У третьому розділі я писала про прозу автора, яку я поділила на такі частини: 1) переклади прози – яких авторів Старицький перекладав, 2) оригінальна проза – його власні твори. У цьому розділі я використала уривок його прозаїчного твору, який я переклала на чеську мову.

У четвертому розділі я займалася драмою Старицького. Перш за все я написала про важливе місце автора в українському театрі і потім я поділила його театральну творчість на: 1) переклад драми „Гамлет“, де я обмовилася також про історію перекладів цієї драми українською, 2) інсценування прози і переробки драм інших авторів, 3) оригінальна театральна творчість Старицького, яку я поділила за тематикою на: а) українське село, б) життя української інтелігенції, с) історія України. У цьому розділі я не займалася драмою докладно, тому що драму Старицького я проаналізувала у практичній частині моєї праці, де я писала про любовну тематику. У цьому розділі я хотіла тільки представити театральну творчість Старицького.

У практичній частині моєї праці я використала театральні твори Старицького. У цій частині праці я проаналізувала любовну тематику у драмах автора. Я використала дві найкращі для мене драми, і це: „*Не судилось*“ і „*За двома зайцями*“. Кожну драму я проаналізувала окремо, тому практичну частину я поділила на: 1) „*Не судилось*“, 2) „*За двома зайцями*“, 3) порівняння цих драм. У драмах *Не судилось*“ і „*За двома зайцями*“ я звернула увагу передусім на любовну тематику, яка з'являється в обидвох драмах. І чому я вибрала собі драми „*Не судилось*“ і „*За двома зайцями*“? Тому що ці драми для мене найкращі, автор в них дуже гарно зображує міжлюдські зв'язки і описує окремі властивості героїв, дуже добре змальовує оточення, в якому проходить подія драми. Читання драми „*Не судилось*“ було дуже цікаве і емоційне, трагічний кінець драми був дуже вражаючий і журливий. Читання драми „*За двома зайцями*“ було дуже розважальне і комічне, тому що автор вживав багато гумору, жарту, сатири і іронії.

Як я вже сказала, практичну частину моєї праці я поділила на: 1) „*Не судилось*“, 2) „*За двома зайцями*“ 3) порівняння цих драм. Розділи з назвами „*Не судилось*“ „*За двома зайцями*“ я ще поділила на: а) основні інформації про драму, б) аналіз драми, с) резюме драми d) мова драми е) цікавості про драму. В основному тексті про драму я писала про те, що драма „*Не судилось*“ – це драма у п'яти діях, і драма „*За двома зайцями*“ - це комедія на чотири дії. Далі я навела в якому році автор написав цю драму і коли було дозволено поставити цю драму на сцені.

У аналізі драми я писала про постаті драми, передусім я виписала імена героїв і описала їх загальну характеристику і потім я написала про загальну подію драми. Далі я займалася любовною тематикою драми, а саме: я вибрала собі героїв, які пов'язані між собою коханням і кожний зв'язок я проаналізувала. У кожному аналізі якогось любовного зв'язку я завжди написала про ненаповнення цього зв'язку чи початок цього зв'язку, його розвиток і кінець. Я описала ставлення героїв до любовного зв'язку, їх відмову або кохання.

У резюме драми я аналізувала любовні зв'язки, які з'явилися у драмі, далі я писала про людські властивості, які автор використав для характеристики героїв – наприклад, щирість, відвагу, боягузтво, егоїзм та інші. Кожний з героїв мав оригінальне становище у драмі. Хтось був представником українського села, міщанства чи української інтелігенції. Хтось був представником щирого кохання чи фальшивого кохання, вірної людини або вертихвоста, хтось представляв відважну людину, яка хоче боротися за своє щастя і кохання або боягузливу людину, для якої є важливішою думка інших людей, ніж власне щастя.

У наступному підрозділі я займалася мовою драми, яку мову автор вживає. Протягом читання драм „*Не судилось*“ і „*За двома зайцями*“ мені потрібно було вживати українсько – чеський словник і також словник російсько – чеський, тому що автор уживає у драмі також російську мову, якою говорить міщанство, яке також користується французькою мовою. У драмі „*Не судилось*“ знаходимо слова і речення по – французькому – вони пояснені в тексті в круглих дужках українською мовою, і у драмі „*За двома зайцями*“ слова по – французькому автор написав фонетичним переписуванням українською мовою. Українською мовою говорять селянство. Я також описала той факт, що Старицький у творі „*Не судилось*“

уживає фразеологізми, а у творі „*За двома зайцями*“ вживає багато українських народних пісень.

У своєму дослідженні про драматичні твори я звернула увагу на цікаву річ. Це не важливо для дослідження у моїй праці, але я хотіла представити цікавий факт про те, що комедія „*За двома зайцями*“ дуже популярна, її грають на сцені дотепер, її було навіть екранізовано і головні герої драми мають у Києві пам'ятник. „*За двома зайцями*“ – це дуже цікава драма, яка залишається гумористичною та розважальною і для сьгоднішніх глядачів.

У останній частині практичної частини моєї праці я займалася порівнянням драм „*Не судилось*“ і „*За двома зайцями*“. Я створила таблицю, до якої я написала різні і однакові ознаки цих драм. Я порівняла мову, героїв і передусім любовні зв'язки у цих драмах.

Яке моє дослідження? Любовна тематика у драмах Михайла Старицького з'являється дуже часто. Автор за допомогою любовних зв'язків зумів досконало зобразити та розкрити тогочасні конфлікти у суспільстві, описати експлуатування і соціальну нерівність, змалювати протиріччя між поміщицтвом і селянством – це все цілком серйозно і реалістично („*Не судилось*“) або з гумором і жартом („*За двома зайцями*“).

ANOTACE

Autor bakalářské práce: Hana Havlíková

Filozofická fakulta

Katedra slavistiky

Sekce ukrajinistiky

Název bakalářské práce: Milostná tematika v dramatech Mychajla Staryckého

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Radana Merzová

Počet znaků: 113 420

Počet příloh: 1 – Obrazová příloha

Počet titulů použité literatury: 13

Klíčová slova: milostná tematika, Mychajlo Staryckyj, ukrajinské drama, drama

Charakteristika bakalářské práce: Tato bakalářská práce se zabývá milostnou tematikou v dramatech významného ukrajinského spisovatele Mychajla Staryckého, obsahuje souhrn a rozbor jeho díla. Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretická část seznamuje čtenáře s autorovým životem a tvorbou a praktická část se zabývá rozbohem jeho dramát, zaměřuje se přitom na milostnou tematiku, která se v dramatech nachází.

BIBLIOGRAFIE

1. Klimeš, L.: Slovník cizích slov, „SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost“, Praha 2005
2. Kurimský, A., Šišková, R., Savický, N.: Ukrajinsko – český slovník, „Academia“, Praha 1994
3. Tureček – Jizerský, J.: Za dvěma zajíci, „Dilia“, Praha 1959
4. Vencovská M. a autorský kolektiv: Rusko – český slovník, „Leda“, Voznice 2002
5. Басс, І.І., Бернштейн, М.Д., Вервес, Г.Д., Герасименко, В.Я., Засенко, О. Є, Калениченко, Н. Л., Крутікова, Н. Є., Сиваченко, М. Є.: Історія української літератури у восьми томах - том четвертий – література 70 – 90-х років ХХ ст., „Наукова думка“, Київ, 1969
6. Дем'янівська, Л. С., Гончар, О. І.: Михайло Старицький – том перший – поетичні твори, „Дніпро“, Київ 1989
7. Комишанченко, М. П. : Матеріали до вивчення української літератури в п'яти томах – том третій – література другої половини ХІХ ст., „Радянська школа“, Київ 1960
8. Комишанченко, М. П.: Михайло Старицький. Літературний портрет, „Дніпро“, Київ 1968
9. Мороз – Погрібна, Л. З.: Михайло Старицький у фотографіях, „Дніпро“ Київ 1983
10. Новак, І.: Ческо – український словник, „Чумацький Шлх“, Київ 2008
11. Сокирко, Л.: М. П.Старицький. Критико-біографічний нарис. „Державне видавництво художньої літератури“, Київ 1960
12. Старицький, М.П.: Не судилось, elektronická podoba, zdroj: <http://www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=1567>
13. Старицький, М.П.: За двома зайцями, „Мистецтво“, Київ 1954

Internetové zdroje:

1. www.uk.wikipedia.org
2. <http://www.ukrcenter.com/library/display.asp?avt=Старицький&an=Михайло>
3. http://kameniar.franko.lviv.ua/cms/?Kamenyar:No1-2%2C_sichenmz-lyutii_2009_r.:Vidnaidenii_pereklad_%93Gamleta%94

POZNÁMKOVÝ APARÁT

1. Almanach

Sborník, ročenka

2. Almanach Rada

Ukrajinský almanach, jehož první vydání bylo v roce 1883 a druhé v roce 1884. Obsahem almanachu byla dramata a poezie Staryckého, poezie Hrynčenko, Kuliše, , Sadovského apod.

3. Koryfej

Náčelník, přední osobnost

4. Ivan Franko (1856 – 1916)

Významný ukrajinský básník, dramatik, spisovatel, literární kritik,, esejista, politik, historik, etnograf, filosof a překladatel.

5. Říjnová revoluce

Říjnová revoluce (neboli Bolševická revoluce, Ruská revoluce, Velká říjnová socialistická revoluce) byl ozbrojený převrat v Rusku 7. listopadu 1917, který byl provedený rudými gardami v Petrohradě pod vedením vojenského revolučního výboru při petrohradském sovětu, jemuž předsedal L. D. Trockij.

6. Sovětský svaz

Bývalý federativní stát existující v letech 1922-1991 ve východní Evropě a jižní a střední Asii.

7. Monografie

Rozsáhlá odborná (vědecká) publikace věnovaná jednomu tématu.

8. Kapitalismus

Společenský a ekonomický system založený na maximálním využití zdrojů, soukromém vlastnictví a volném trhu.

9. Feudalismus

Společenský řád založený na vlastnictví půdy a na poddanství.

10. Buržoazie

Městské obyvatelstvo; třetí stav; kapitalisté.

11. Ďák

Církevní zpěvák u pravoslavných

12. Bursák

Chovanec bohosloveckého semináře

13. Taras Ševčenko (1814 – 1861)

Ukrajinský spisovatel, jeden ze zakladatelů moderní ukrajinské literatury.

14. Petro Oleksandrovyč Valujev (1815 – 1890)

Ruský ministr vnitřních záležitostí, hrabě, proslul svým prohlášením, že žádný samostatný maloruský jazyk nikdy neexistoval, neexistuje a ani nikdy existovat nebude. Byl zakladatelem Valujevského oběžníku, který zakazoval ukrajinský jazyk.

15. Valujevský oběžník

Oběžník vydaný 18. července 1863 ruským ministrem vnitřních záležitostí Valujevem, který zakazoval vydávání knih v maloruském nářečí neboli v ukrajinštině.

16. Emský dekret

Nařízení ruské vlády, které omezovalo ukrajinskou kulturu, podepsané carem Alexandrem II. Nikolajevičem v květnu 1876 ve městě Bad Ems v Německu.

17. Mychajlo Petrovyč Drahomanov (1841 – 1895)

Významný publicista, folklorista, historik a literární kritik, jeden ze zakladatelů „Kyjevské (Staré) hromady“ v Kyjevě.

18. Mykola Vitalijovič Lysenko (1842 – 1912)

Ukrajinský skladatel, dirigent, pianista, pedagog, folklorista, blízký přítel Staryckého.

19. Marxismus

Filosofický a ideologický směr, jehož zakladatelem je Karl Marx. Tento směr rozvinul Friedrich Engels. Vznikl ve 40tých letech 19. století. Podle marxismu je člověka „souhrn společenských vztahů“, základem jsou vztahy vznikající při materiální výrobě a dělbě práce.

20. Socialismus

Demokratická ideologie, která odmítá soukromé vlastnictví.

21. Nikolaj Gavrilovič Černyševskij (1828 – 1889)

Ruský spisovatel, literární kritik, publicista, revolucionář, nepřítel carizmu.

22. Nikolaj Alexandrovič Dobroljubov (1836 – 1861)

Ruský literární kritik, revoluční demokrat, publicista.

23. Natália Kobrynska (1855 – 1920)

Ukrajinská spisovatelka, organizátorka první ženské organizace „Перший вінок“ (První věnec), která začala vydávat časopisy pro ženy, jejichž redaktorkami byly právě ženy.

24. Jevhenija Jarošinska (1868 – 1904)

Ukrajinská spisovatelka, překladatelka, etnografa, folkloristka.

25. Osyp Stefanovič Makovej (1867 – 1925)

Ukrajinská básník, prozaik, publicista.

26. Olha Kobylyjanska (1863 – 1942)

Ukrajinská překladatelka, spisovatelka a publicistka, její tvorbu ovlivnilo přátelství s Lesjou Ukrajinkou.

27. Vasyl Stefanyk (1871 – 1936)

Ukrajinský spisovatel, mistr povídky a novely popisující především hrůzný život na venkově.

28. Ahatanhel Krymskyj (1871 – 1942)

Ukrajinský překladatel, historik, spisovatel, autor několika děl popisující historii a kulturu arabských zemí, ve svých dílech se také zabýval ukrajinským jazykem a literaturou.

29. Mychajlo Kocjubynskyj (1864 – 1913)

Ukrajinský spisovatel, který ve svých dílech popisuje život obyčejných lidí na Ukrajině počátkem 20. století. Byl jedním z nejtalentovanějších představitelů existencialismu.

30. Lesja Ukrajinka (1871 – 1913)

Nejnámější ukrajinská spisovatelka, dramatička, literární kritička. V jejích dílech se objevuje přírodní lyrika, poezie má bojovný a odhodlaný tón.

31. Pavlo Hrabovskij (1864 – 1902)

Ukrajinský básník, publicista, překladatel

32. Alexander Sergejevič Puškin (1799 – 1837)

Ruský dramatik, básník, prozaik, zakladatel moderní ruské literatury.

33. Michail Jurjevič Lermontov (1814 – 1841)

Ruský dramatik, prozaik, básník.

34. Ivan Petrovič Kotljarevskij (1769 – 1838)

Ukrajinský básník, dramatik, spisovatel, otec moderní ukrajinské literatury, proslavil se svou básní „Енеїда“ (Enejida), což byla parodie na Vergiliův epos Aeneis.

35. Hryhorij Fedorovyč Kvitka-Osnovjanenko (1778 – 1843)

Ukrajinský novinář, literární kritik, kulturně-společenský aktivista, prozaik. Ve svých dílech se zabývá především životem prostého lidu.

36. Hromady

Organizace ukrajinské inteligence, jejichž hlavním úkolem byla kulturní a vzdělávací činnost.

37. Kyjevská hromada

Středisko ukrajinské inteligence, která se zabývala kulturní a vzdělávací činností. Existovala do roku 1876, kdy byla zakázána Emským dekretem.

38. Mykola Oharov (1813 – 1877)

Ruský básník, publicista, revolucionář.

39. Ivan Andrejevič Krylov (1769 – 1844)

Ruský spisovatel, jehož proslavily především bajky.

40. Oleksij Petrovič Storoženko (1806 – 1874)

Ukrajinský spisovatel, etnograf a umělec.

41. Mykola Muraško (1844 – 1909)

Ukrajinský umělec a pedagog.

42. Nikolaj Alexejevič Někrasov (1821 – 1878)

Ruský básník, spisovatel, editor několika literárních časopisů. Proslavil se svými verši o rolnících.

43. Nikolaj Vasiljevič Gogol (1809 – 1852)

Ruský dramatik a prozaik ukrajinského původu. V jeho próze se často objevují motivy z historie Ukrajiny. Ve svých dílech kritizuje tehdejší společenské poměry.

44. George Gordon Byron (1788 – 1824)

Anglický básník, představitel romantismu, jeden z nejvýznamnějších evropských básníků.

45. Adam Mickiewicz (1798 – 1855)

Významný polský spisovatel, představitel polského romantismu.

46. Heinrich Heine (1797 – 1856)

Významný německý prozaik, publicista, esejista, básník, představitel romantismu.

47. Panas Myrnyj (1849 – 1920)

Ukrajinský spisovatel.

48. Jakiv Herasymovič Kucharenko (1799 – 1862)

Ukrajinský spisovatel, voják, znalec života a tradic záporožců a černomořských námořníků.

49. Pavlo Žyteckyj (1836 – 1911)

Ukrajinský jazykovědec, pedagog, zkoumal fonetiku ukrajinského jazyka

50. Marko Kropyvnyckyj (1840 – 1910)

Ukrajinský spisovatel, dramaturg, divadelní herec. Je spojován se založením profesionálního ukrajinského divadla.

51. Poema

Rozsáhlá epická nebo lyrickoepická báseň, která se objevuje zejména v ruské literatuře.

52. Kantáta

Rozsáhlá oslavná báseň

53. Hans Christian Andersen (1805 – 1875)

Dánský spisovatel, který se proslavil především jako pohádkář.

54. Bohdan Chmelnický

Kozácký hejtman, vůdce kozácké vzpoury proti polsko -litevské nadvládě na Ukrajině v letech 1648 – 1654

55. Ustym Karmaljuk (1787 – 1835)

Vůdce povstání nevolníků proti utlačovatelům v Podolí (historický kraj ve východní Evropě).

56. Oleksander Ostrovský (1823 – 1886)

Významný ruský dramatik, jehož divadelní hry jsou hrány dodnes a některé z nich byly i zfilmovány.

57. William Shakespear (1563 – 1616)

Významný anglický básník, dramatik a herec.

58. Friedrich Schiller (1759 – 1805)

Významný německý spisovatel, dramatik, překladatel a básník.

59. Panas Saksahanský (1859 – 1940)

Ukrajinský herec, režisér, dramatik.

60. Libreto

Text hudebního uměleckého díla - například opery.

61. Pavlyn Svencyckyj (1841 – 1876)

Ukrajinsko – polský spisovatel, dramatik, překladatel, herec a novinář.

62. Kuliš (1819 – 1897)

Ukrajinský básník, dramaturg, překladatel, folklorista a literární kritik.

63. Osyp – Juryj Fedkovyč (1834 – 1888)

Ukrajinský spisovatel a dramatik.

64. Hnat Chotkevyč (1877 – 1938)

Ukrajinský spisovatel, skladatel, historik a etnograf.

65. Johann Wolfgang Goethe (1749 – 1832)

Německý básník, prozaik, dramatik, politik, biolog a historik.

66. Józef Ignacy Kraszewski (1812 – 1887)

Polský spisovatel, literární kritik a národní buditel.

67. Kubaň

Historické území na severu Kavkazu, které se nacházelo v povodí řeky Kubaň.

68. Koželuhy

Čtvrť v Kyjevě, která byla v 19. století součástí kyjevského předměstí.

69. Vaudeville

Veseloherní divadelní žánr s prostou melodií. Jeho začátek se datuje díky dílu „Москаль-чарівник“ (Moskal-Čarivnyk) Kotlajarevského z roku 1819.

70. Přástky

Zábava na Ukrajině, která trvala vždy od konce podzimu až do zimy a konala se ve večerních hodinách. V průběhu tohoto veselí se vyprávěli pohádky, tancovalo se apod.

71. Lina Kostenko (nar. 1930)

Ukrajinská spisovatelka, laureátka mnoha ocenění, mj. Ševčenkovy státní ceny za román ve verších s názvem „Маруся Чурай“ (Marusja Čuraj), kterou získala v roce 1987.

72. Ivan Nečuj – Levyckyj (1838 – 1918)

Ukrajinský prozaik a překladatel.

73. Proscénium

Divadelní předscéna, prostor před oponou.

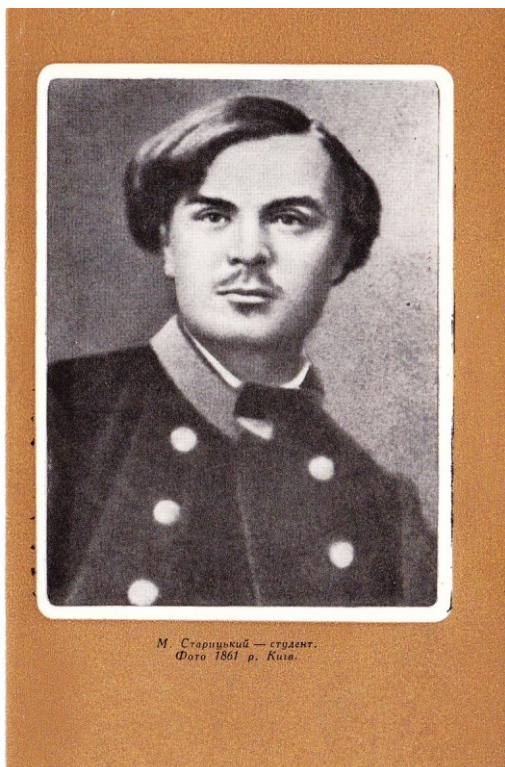
74. Mykola Kostomarov (1817 – 1885)

Významný ukrajinský historik a básník.

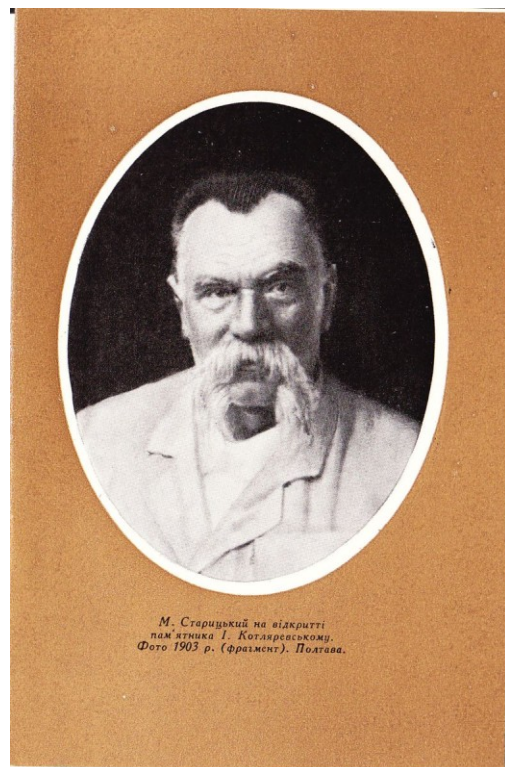
75. Vadym Iljenko (narozen 1932)

Ukrajinský kameraman a režisér.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

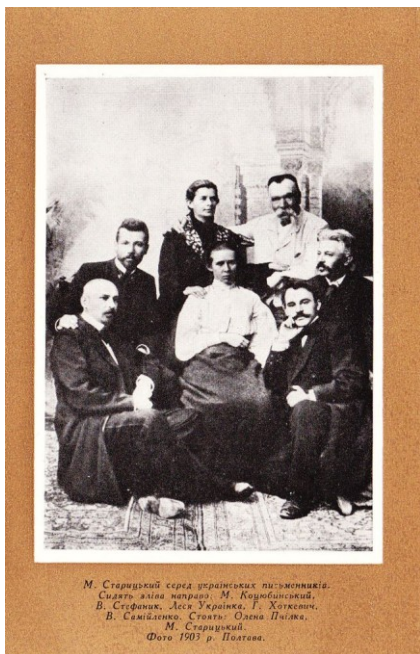
Obr. 1 – Staryckyj jako student v roce 1861

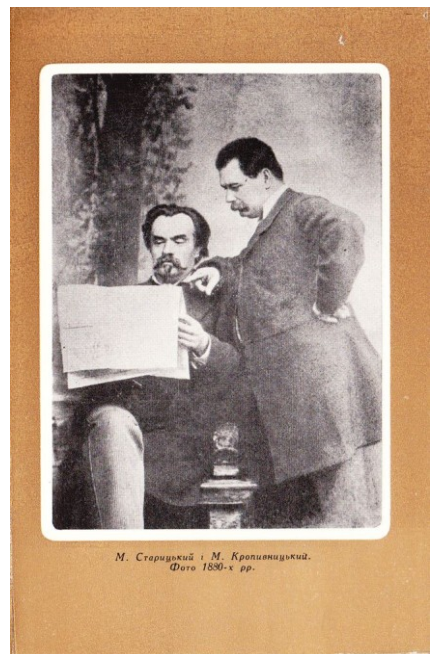
Obr. 2 – Staryckyj v roce 1903

Obr. 3 - divadelní skupina pod vedením Staryckého z roku 1880

Obr. 4 – Staryckyj s umělci – zleva: Kocjubynskij, Stefanyk, Lesja Ukrajinka, Chotkevyč a další.

Obr. 5 – Staryckyj s Kropyvnyckým – 80tá léta 19. století

Obr. 6 – Staryckyj s rodinou Lysenků

Obr. 7 – Staryckyj se svou ženou Sofiji

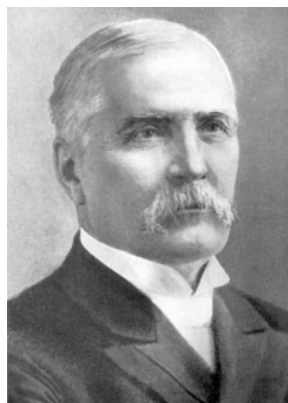
Obr. 8 – Taras Ševčenko

Obr. 9 – Ivan Franko

Obr. 10 - Petro Oleksandrovyč Valujev

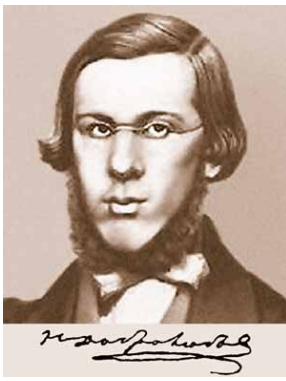
Obr. 11 - Lysenko

Obr. 12 - Drahománov

Obr. 13 - Čenyševskij

Obr. 14 - Dobroljubov

Obr. 15 - Kobrynská

Obr. 16 - Kobylyjanská

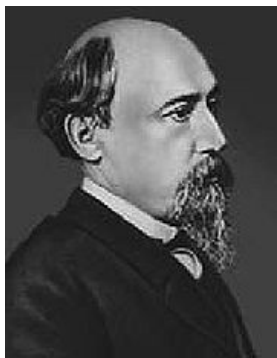
Obr. 17 – památník Staryckému v jeho rodné vesnici
Kliščynci

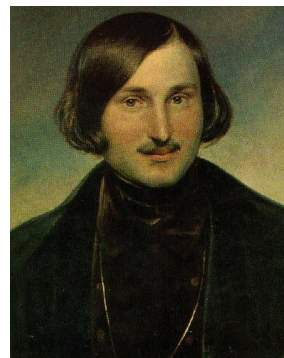
Obr. 18 - Puškin

Obr. 19 - Lermontov

Obr. 20 - Někrasov

Obr. 21 - Gogol

Obr. 22 – Vydání komedie „Za dvoma zajciami“ z roku 1954

Obr. 23 – Upoutávka na zfilmování komedie „Za dvoma zajciami“

Obr. 24 – Památník Ohánky a Proni v Kyjevě

Obr. 25 – Filmové ztvárnění komedie

Obr. 26 – Oleh Voronov („Голохвостий“ - „Ohánka“)

Obr. 27 – Marharyta Krupnytsyna („Проня“ – „Proňa“)